

DOCUMENTA HISTORICA 45.
A SZTE BTK Történész Diákkör kiadványa

**A SZUDÉTANÉMET KÉRDÉS
A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN**

(Edvard Beneš és Wenzel Jaksch levelezése 1939–1943)

Fordította és sajtó alá rendezte:
KASZA PÉTER

*JATE*press
Szeged 2000

DOCUMENTA HISTORICA 45.
A SZTE BTK Történész Diákkör kiadványa

A SZUDÉTANÉMET KÉRDÉS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN

(Edvard Beneš és Wenzel Jaksch levelezése 1939–1943)

Fordította és sajtó alá rendezte:
KASZA PÉTER

JATEpress
Szeged 2000

A dokumentumok forrása:
FRIDRICH PRINZ (Hrsg): *Wenzel Jaksch–Edvard Beneš Briefe
und Dokumente aus dem Londoner Exil 1939–1943*
(Köln, Verlag Wissenschaft und Politik, 1973.)

Szakmai lektor:
HAMBERGER JUDIT

Nyelvi lektor:
KASZA KATALIN

Sorozatszerkesztő:
MÜLLER LÁSZLÓ, PÁNDI LAJOS

A kötet megjelenését támogatta:
A Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának
Hallgatói Önkormányzata

© SZTE BTK Történész Diákkör, 2000
© Kasza Péter, 2000
HU—ISSN 1216—0954

TARTALOM

Az emigráció küzdelmei	5
1. Általános alapelvek	6
2. Az emigráció kialakulása	8
3. Célok és lehetőségek	10
4. A szakítás	17
Bibliográfia	20
Dokumentumok	21
1. Wenzel Jaksch Siegfried Taubnak	21
2. A szudétanémet szociáldemokrácia deklarációja	24
3. Edvard Beneš beszámolója a cseh honi ellenállás részére (Kivonatok)	32
4. Wenzel Jaksch Edvard Benešnek	35
5. Wenzel Jaksch Edvard Benešnek	36
6. A szudétanémet szociáldemokraták első országos értekezlete	40
7. A szudétanémet szociáldemokrata pártelnökség irányelvei a további politikát illetően	42
8. Edvard Beneš Wenzel Jakschnak. Az úgynevezett „decemberi dokumentum”	44

AZ EMIGRÁCIÓ KÜZDELMEI

1945 és 1947 között a legújabb kori európai történelem egyik legnagyobb etnikai tisztogatása zajlott le Csehország határvidékein, a zömmel németek lakta Szudéta-vidéken. Az itt élő hárommilliós németsegből valamivel több mint két és fél milliót telepítettek ki nem egészen két év alatt, hihetetlen sebességgel és rendkívüli brutalitással. Az akkori cseh politikusok, a cseh nép és közvélemény által messzemenőkéig támogatva, igyekeztek, sőt némely esetben máig igyekeznek úgy feltüntetni a szudétanémetekkel szemben elkövetett háború utáni atrocitásokat, mint a hat évig tartó német megszállásért járó jogos bosszút, a spontán népharag kétségkívül szélsőséges, ámde indokolt megnyilvánulását.

A kitelepítések védelmére és igazolására törekvő cseh álláspont hagyományosan két megingathatatlannak tekintett érvel hozakodik elő. Az egyik a csehországi németek kollektív felelőssége Csehszlovákia szétverésében és a megszállás éve alatt a cseh nép ellen elkövetett atrocitásokban, a másik pedig a kitelepítésnek spontán lakossági akcióként, a náci terror miatti jogos bosszúként való beállítása.

Ma már történelmi ténykérdés, hogy a kitelepítés nem a cseh népharag által indukált esemény volt, hanem a cseh politikai vezetők által előre eltervezett forgatókönyv szerint zajlott le. A második világháború folyamán a Beneš vezette csehszlovák emigráció komoly erőfeszítéseket tett, nemcsak Csehszlovákia egységének visszaállítása és függetlenségének biztosítása, hanem az ország egyik legnagyobb problémájának tekintett németkérdés radikális megoldása érdekében is. A beneši emigráció léte és működése, illetve annak eredménye jól ismert a magyar közönség számára is.

Annál kevésbé közismert azonban, hogy 1939 és 1945 között, szintén London központtal, létezett egy szudétanémet emigráció is a Szudétanémet Szociáldemokrata Párt (DSAP) korábbi vezetője, Wenzel Jaksch irányításával. A szudétanémet emigráció Csehszlovákia 1939 márciusi széthullása után jött létre, főképpen a működését a körülményekre való tekintettel 1939 februárjában felfüggesztő Szudétanémet Szociáldemokrata Párt tagjaiból. Hatéves tevékenységének legfőbb célkitűzése a szudétanémet probléma — mindkét fél számára elfogadható — demokratikus megoldásának kimunkálása és elfogadtatása volt. Kudarca következtében több millió csehországi német sorsa pecsételődött meg 1945 után. A most közlésre kerülő dokumentumok a német emigráció 1939–1943 közötti tevékenységébe engednek némi bepillantást.

1. ÁLTALÁNOS ALAPELVEK

Mielőtt rátérnék a német emigráció tevékenységének vázlatos taglására, szükségesnek látszik néhány általános érvényű megállapítást tenni az emigrációs politika természetét és alakító tényezőit illetően.

A német emigráció mozgásterét, céljait és lehetőségeit elsősorban két tényező befolyásolta: az egyik a nagyhatalmak állásfoglalása a szudétánémet kérdést illetően, a másik pedig a csehszlovák politika, azaz a csehszlovák emigráció tevékenysége. Bonyolítja a helyzetet, hogy a szudétánémet emigráció nem egy önálló államot, hanem csupán egy egykori állam, Csehszlovákia határain belül élő kisebbséget képviselt. Mivel azonban a nagyhatalmak szudétánémetekkel kapcsolatos álláspontját elsősorban a Csehszlovákiához fűződő céljaik, elképzeléseik, érdekeik befolyásolták, valamint mivel a szövetséges vezetők és a szudétánémet politikusok között csak ritkán volt közvetlen kapcsolat,¹ így a szudétánémet politika céljait és lehetőségeit közvetlenül a cseh emigráció célkitűzései és diplomáciai lépései alakították, míg a nagyhatalmak állásfoglalása csak közvetett módon befolyásolta azt. Ezért a szudétánémet emigráció tevékenységét elsődlegesen cseh–német relációban érdemes vizsgálni. Mivel pedig a háború alatt Londonban működő cseh és német emigrációk kapcsolata leginkább az akció–reakció, hatás–ellenhatás viszonyrendszerében írható le, emiatt a szudétánémet emigráció politikája nem vizsgálható a cseh törekvések figyelmen kívül hagyásával.

A cseh emigráció politikája alapvetően két szakaszra osztható, ami egyúttal a szudétánémet emigráció szempontjából is releváns. Az első szakaszban a cseh emigráció legfontosabb célkitűzése a müncheni szerződés érvénytelenítése, a kontinuitás elvének elfogadtatása és Csehszlovákia eredeti határok közti helyreállítása volt. A *restitutio in integrum* elv azonban értelemszerűen az Első Köztársaság összes etnikai problémáját újratermelte volna, így a háború első éveiben úgy tűnt, hogy céljaik eléréséhez és a nagyhatalmak (ekkor még elsősorban Anglia) megnyeréséhez szükség van a szudétánémetek támogatására. Ez pedig csakis a korábbi nemzetiségi politika felülbíráásával látszott elérhetőnek. Ez a helyzet tehát kiváló alkupozíciót biztosított a szudétánémet emigrációnak, amely — a csehek számára akkor még nélkülözhetetlennek tűnő támogatása fejében — jelentős engedményeket akart kicsikarni honfitársai számára. Mivel tehát a nagyjából 1939 késő nyarától 1941 szeptemberéig, illetve egy bizonyos átmeneti periódust is ideszámítva 1942 de-

---

¹ Beneš többször járt az Egyesült Államokban és a Szovjetunióban, személyesen ismerte Rooseveltet és tárgyalt Sztálinnal is. Ilyen kapcsolatrendszerrel egyik szudétánémet politikus sem rendelkezett.

cemberéig tartó első szakaszban a München revíziójáért küzdő cseheknek fel kellett mutatniuk a németek támogatását, de legalábbis törekedniük kellett a megszerzésére, ez kedvező lehetőséget teremtett a Jaksch vezette német emigráció számára, hogy politikájuk középpontjába a német kisebbség háború utáni helyzetének javítására vonatkozó garanciák elérését, kicsikarását helyezték. A szudétanémet emigráció tevékenységének első szakaszát tehát a garanciákért folytatott küzdelem jellemezte.

1942-re azonban a cseh emigráció elérte, hogy a szövetségesek a németeknek adott cseh vagy nagyhatalmi garancia nélkül semmisnek ismerjék el a müncheni szerződést. Ebben nagy szerepet játszott Nagy-Britannia hatalmi súlyának csökkenése és két, a müncheni szerződést alá nem író nagyhatalom, az Egyesült Államok és a Szovjetunió hadba lépése, valamint a háború jellegének megváltozása a náciizmus elleni harcból a németek elleni háborúvá. Ezzel a cseh diplomáciai sikerrel zárult a két emigráció kapcsolatának első, kooperatív szakasza.

A háború végéig elhúzódó második szakaszban a cseh emigráció küzdelmének homlokterében az új csehszlovák állam etnikai problémáinak a megoldása állt. A cseh vezetés Benešsel az élen ekkor kezdte meg küzdelmét a tömeges kitelepítés programjának elfogadtatásáért, kijelentve, hogy a némettség jelenléte összeegyeztethetetlen Csehszlovákia létével és biztonságával. Az új politikai irányvonal természetesen minőségi változásokat eredményezett a cseh–német viszonyban éppúgy, mint a szudétanémet emigráció céljaiban. Míg az első szakaszban a cseh–német kapcsolatokat a kooperatív törekvések jellemezték, addig 1943-tól fokozatosan felerősödtek az egymás ellen politizálás tendenciái. A nyílt szakítás nem egy csapásra ment végbe, sokkal inkább folyamatnak tekinthető. Kezdőpontját a lidicei mészárlás (1942 májusa), végpontját a Beneš elnök által írt ún. *Dezemberdokument* (1942 decembere) jelenti.

A megváltozott viszonyok természetesen a szudétanémet politikában is éreztették hatásukat. Azzal, hogy a szövetségesek a szudétanémeteknek adott garanciák nélkül elismerték a müncheni határok revízióját, kirántották a talajt a német emigráció lába alól. Alkualapjuk elvesztése után a német politikuskok nem küzdhettek tovább a németiség helyzetének javításáért, sőt! A kitelepítési terv megfogalmazódása után a szudétanémet nép pusztá léteért, fennmaradásáért kellett harcolniuk, egyre romló diplomáciai viszonyok között. Az 1943–1945 közé eső második szakaszban tehát a szudétanémet emigráció kizárólag a kitelepítések megakadályozására koncentrált, igazi fegyver azonban már nem volt a kezében. Így 1943-tól a szudétanémetek lényegében elvesztették a lehetőséget, hogy befolyásolhassák saját sorsuk alakulását, a csehek és a nagyhatalmak között folyó alkudozások szenvedő alanyaivá váltak. Az emigráció súlytalanná válása megpecsételte az otthon maradtak sorsát is.

2. AZ EMIGRÁCIÓ KIALAKULÁSA

Mint már említettük, a szudétanémet emigráció törzsgárdáját a DSAP politikusai jelentették. A párt a harmincas évek közepéig a csehországi németek körében vezető szerepet játszott, és a csehországi németek érdekképviselőtét parlamentáris keretek között megvalósítani igyekvő aktivista politika egyik élharcosa volt. Pozícióját csupán a Henlein-féle Szudétanémet Párt (SdP) tudta megingatni, amely kihasználva a gazdasági válság okozta elkeseredést 1938-ra megszerezte a német ajkú szavazók 85–90%-nak támogatását, és amely ekkorra már a Csehszlovákia szétverésének szálait szövögető Hitler támogatását élvezte. Az 1938-as krízis során a DSAP maximális lojalitást mutatott a cseh állam iránt. A párt paramilitáris szervezete, a Republikanische Wehr (RW) alakulatai jelentős szerepet játszottak abban, hogy a kritikus szeptemberi napokban az SdP-aktivisták nem tudtak komolyabb zavargásokat szítani a Szudéta-vidéken.

Ilyen mérvű kötelezettségvállalás után a müncheni szerződés aláírása súlyos csapást jelentett a DSAP tagjai számára. Miután a díktátum tíz napot engedélyezett a csehek számára, hogy kiürítsék az elcsatolt területeket, október elseje és tizedike között a csehek mellett a magukat fenyegetve érző németek ezrei is megindultak Csehország belső területei felé.² A cseh kormány és a karhatalmi szervek érthetően nem fogadták szívesen a német menekülteket, és akit tudtak visszaküldtek a német megszállás alá eső területekre.³

A szociáldemokraták sorsát a Németország és Csehszlovákia között 1938. november 20-án kötött opciós szerződés pecsételte meg.⁴ A szerződés értelmében az elcsatolt területek német nyelvű lakossága automatikusan megkapta a német állampolgárságot, míg a többiek optálhattak a csehszlovák állampolgárságért. Ugyanekkor a német nemzetiségűek számára a szerződés eleve

---

² Egyes adatok szerint Münchent követően 37 000 német érkezik cseh-, 20 000 pedig morvaországi menekülttáborokba. Menschen im Exil (Stuttgart, 1974.) 41. Doreen Warriner, a Czech Refugee Trust Fund prágai képviselőjének 1938. december 11-i jelentése szerint a csehországi menekülttáborokban katasztrofális viszonyok uralkodtak. Nem volt elegendő szén és élelem. Az opciós szerződés aláírása után ezeknek az embereknek már nem volt esélyük, hogy munkát találjanak Csehszlovákiában. Warriner szerint csak a kivándorlás engedélyezése kínálhatott megoldást számukra. Jelentése szerint kb. 2000 családról lett volna szó, akiket ő a domíniumokon kívánt elhelyezni.

³ Jaksch szerint a csehek kb. 30 000 menekültet adnak ki Németországnak, akik közül sokan a pár napja elrendelt, majd lefűjt mozgósítás nyomán még a csehszlovák hadsereg uniformisát viselték. Jaksch: Europas Weg nach Potsdam. (Stuttgart, 1958.) 338.

⁴ A szerződés teljes szövegét lásd: Karin Schmid: Die Staatsangehörigkeitsprobleme der Tschechoslowakei. (Berlin, 1979.) 74–77.

nem adta meg az optálási jogot. A müncheni szerződésben elcsatolt területek német lakossága tehát lojalitásától függetlenül, *nolens-volens* a csehszlovák állam lemondása következtében lett német állampolgár.

Mivel a szocialisták, főleg a pártvezetés, illetve az aktivisták számára a helyben maradás a biztos pusztulást jelentette,⁵ Csehszlovákiában pedig nem kívánatos személynek minősültek,⁶ nem maradt más lehetőség, mint a kivándorlás. 1938 októberre és 1939 márciusa között, főleg angol segítséggel, menekültek ezrei hagyták el Csehszlovákiát.⁷

A szudétanémet szociáldemokrata vezetőket 1938–39 fordulóján elsősorban a menekültek kérdése foglalkoztatta.⁸ Ugyanakkor a határvidék elcsatolása és a német lakosság zömének Németországhoz kerülése megkérdőjelezte a párt további működésének létjogosultságát is. Az új helyzetnek megfelelően 1939. február 22-én a pártvezetés bejelentette, hogy a DSAP beszünteti működését. A párt jogutódjaként, ügyviteli céllal, egy ún. Bizalmi Testületet (Treugemeinschaft) hoztak létre, amelynek élén továbbra is Wenzel Jaksch állt.

Az 1938 októberre és 1939 márciusa közötti kivándorlási periódus azonban még nem tekinthető az igazi emigráció megalakulásának. Ez elsősorban mentőakciót jelentett, nem pedig politikai emigrációt, és főleg a párt közép-kadereit érintette, míg a legfőbb vezetők — Wenzel Jaksch, Sigfried Taub, Ernst Paul, Eugen de Witte — még Prágában maradtak.

Az, hogy az eredetileg ügyviteli céllal létrehozott Treugemeinschaftból hamarosan az emigráció vezető szerve lett, Csehszlovákia megszállásának következménye volt. A megszállás nemcsak az európai közvéleményt, de a

---

⁵ 1938/39 telén a németek 20 000 párttagot zárnak koncentrációs táborba. Jaksch: i. m. 338.

⁶ Nehezítette a szudétanémetek kivándorlását, hogy miután már nem minősültek csehszlovák állampolgárnak, nem kaptak rendes útlevelet sem. A cseh hatóságok által kiállított ideiglenes okmányokba bepecsételték, hogy visszautazásra nem jogosít. Menschen im Exil (Stuttgart, 1974.) 45.

⁷ Komoly segítséget jelentettek a menekültek segélyezésére létrehozott alapítványok: News Chronicle Fonds, British Comitee for Refugees from Czechoslovakia, illetve a belügyminisztérium hatáskörébe tartozó Czech Refugee Trust Fund. Ezek szervezték a menekültek ideiglenes elszállásolását, ételmezését, és igyekeztek számukra befogadó országot találni. Csak Angliában kb. 3000 menekült talált menedéket különböző táborokban. Franciaország 450, Belgium szintén 450 ember befogadását vállalta. A menekültek sorsáról és helyzetéről országonkénti bontásban a *Menschen im Exil* (Stuttgart, 1974.) című gyűjteményes kötetben találhatók részletes adatok.

⁸ Londonból Franz Katz, Richard Reitzner és Fritz Kessler koordinálják a szervezett menekítést.

Treugemeinschaft vezérkarát is váratlanul érte. Jaksch például csak álruhában tudott elmenekülni az országból a brit követség segítségével. Lengyelországon át Svédországba utazott, ahová a többi vezető is követte. Itt, a semleges Svédország földjén bontott zászlót a szudétanémet emigráns csoport. A Treugemeinschaft 1939. április 14-én Malmöben tartott gyűlését tekinthetjük a politikai emigráció nyitó aktusának. A DSAP egykori vezetősége, Wenzel Jakschsal az élen, a malmöi gyűlésen határozta el, hogy a Treugemeinschaft az emigrációban is folytatja tevékenységét, mint az egyetlen megmaradt, a szudétanémetek valós érdekeit képviselni tudó demokratikus szervezet.

A háború kitöréséig tartó néhány békehónap az emigráció szervezeti kiépítésének időszaka volt. Az egyik fontos központ Ernst Paul vezetésével Svédországban működött. Főleg a svédországi csoport tartotta a kapcsolatot az otthoni párttagokkal. A norvég párt támogatásával havi lapot is indítottak „*Sudeten-Freiheit*” címmel, amely 1939 decemberéig hat számot ért meg. A háború kitörését követően azonban a Wenzel Jaksch irányítása alatt álló londoni csoport kezébe került a vezető szerep, 1940-től az új emigráns lapot („*Sozialdemokrat*”) is Angliában adják ki.

3. CÉLOK ÉS LEHETŐSÉGEK

A szudétanémet emigráns csoportok a München utáni hetek cseh magatartása miatt eleinte igen bizalmatlanul kezelték a cseh emigránsokat, és ez a helyzet csak 1939 nyarán kezdett megváltozni. Beneš Amerikában tett kijelentései⁹ biztató alapot teremtettek az első kapcsolatfelvételhez, amelyre 1939. augusztus 3-án¹⁰ került sor Londonban, Beneš és Jaksch között.

Lényegében már ez az első találkozás is világossá tette a felek legfontosabb törekvéseit. Beneš számára München revíziója volt az elérendő cél, ami-re, valljuk meg, 1939 augusztusában még nem sok esélye volt. Bár Beneš — mint ez a levélben olvasható — teljesen biztos volt a háború kitörésében, és a hatalmi viszonyok és érdekek komoly átrendeződését remélte tőle (nem is alaptalanul!), 1939 augusztusában a müncheni szerződés még sziklaszilárd

---

⁹ Beneš 1939 első hónapjaiban a chicagói egyetem vendégtanáraként működött. Előadásában kifejtette, hogy az Európát fenyegető háborús veszély legfőbb oka az elhibázott versailles-i békeszerződés, közvetlen felelőse pedig a német nép valós és jogos sérelmeit zsarnoki, törvénytelen eszközökkel orvosolni kívánó náciizmus. Németországot Hitler és Thomas Mann neve fémjelzi. Két Németország létezik – mondta –, és a német nép tömegei nem tehetők felelőssé a rezsim bűneiért.

¹⁰ Lásd az egyes számú dokumentumot.

jogi tény volt. Ennek a helyzetnek megfelelően Jaksch nem is tulajdonított különösebb jelentőséget a München-problémának, igaz, kategorikusan nem zárkózott el a revízió támogatása elől. A hangsúlyt azonban az németek jogállására helyezte, jelezve Benešnek, hogy csak abban az esetben számíthat a szudétánémet emigráció támogatására, ha garanciákat ad a háború utáni Csehszlovákiába esetlegesen ismét betagolt németiség ottani jogállását illetően.

Az első találkozás tehát kijelölte az első emigrációs szakasz frontvonalait. Jaksch tisztában volt vele, hogy az angol kormány (amely már München előtt is komoly nyomást gyakorolt a csehekre a németekkel való kiegyezés ügyében) most is a németekkel való megegyezést sürgeti. A szudétánémet szociáldemokraták áldozatvállalása, sőt nem ritkán mártírsága 1938–39 telén komoly erkölcsi tőkét biztosított az emigrációnak, hogy a demokratikus németiség hivatott képviselőjeként elismertesse magát. Jaksch tehát hajlandó volt támogatni a csehszlovák törekvéseket, de csak ha biztosítékokat kap, hogy a németek jogait az új állam maximálisan tiszteletben tartja. Maga is számolt azzal, hogy a háború kitörése és Németország veresége semmissé teheti a vele kötött szerződéseket, így Münchent is. Igyekezett tehát jó előre biztosítani a szudétánémetek pozícióit arra az esetre, ha újra csehszlovák fennhatóság alá kerülnének. Támogatása fejében mihamarabb szeretett volna konkrét ígéreteket és garanciákat kicsikarni Benešről a háború utáni helyzetre vonatkozólag.

Beneš viszont éppen ezt igyekezett minden módon elkerülni. Felismerte, hogy szükséges tárgyalnia a szudétánémetekkel, de talán már az első perctől kezdve tudta, hogy nem a konszenzus megteremtése, hanem a konszenzusra törekvés bizonyítása a fontos. Nem valószínű, hogy már 1939-ben komolyan fontolgatta a németek tömeges kitelepítését, lévén hogy ennek akkor egyetlen támogatója sem lett volna. Mindenestre bízott benne, hogy az idő neki dolgozik, és igyekezett minden konkrét kötelezettségvállalás elől kitérni a szudétánémetekkel kapcsolatban. A háború kitörése után legközelebbi célként az emigráció Ideiglenes Kormányként való elismertetését tűzte ki, hogy hivatalos minőségben tárgyalhasson a szövetségesek vezetőivel. Erre azonban egészen 1940 júliusáig várnia kellett.

A háború kitörése némi zavart okozott a Treugemeinschaft vezetésében. A vezetőség néhány tagja (Fritz Kessler, Franz Kögler, Dr. Robert Wiener) eljuttatott Benešhez egy levelet, amelyben elismerték államfőként. Egyben felhívást intéztek az angliai menekülttáborok szudétánémet lakóihoz, hogy lépjenek be a szervezés alatt álló csehszlovák légióba. A két esemény mögött minden bizonnyal a háború kitörése miatti kritikátlan eufória állt, ám mégis komoly károkat okozott a szudétánémet emigrációnak.

A Jaksch-féle irányvonal alapvető célja az volt, hogy csak biztos garanciák után hajlandó támogatni a cseh emigráció törekvéseit. Ezt a Jaksch köz-

vetlen környezetéhez tartozó Treugemeinschaft-vezetők (Eugen de Witte, Franz Katz) rögtön tudatták is Benešsel, jelezve, hogy a Kessler–Kögler-féle proklamáció magánakciónak tekintendő, és nem a párt, illetve a Treugemeinschaft hivatalos álláspontja.

A bizonytalankodás azonban felfedte Beneš előtt, hogy a Treugemeinschaftban különböző frakciók működnek, és az egység megbontható. A továbbiakban Beneš igyekezett belső szakadást előidézni a Treugemeinschaft vezetésében, ami bizonyos értelemben sikerült is neki.

Hogy Beneš praktikáit kivédjék és biztosítsák a belső egységet, a Treugemeinschaft vezérkara szükségesnek ítélte, hogy világossá tegye, és úgy Beneš, mint saját tagsága felé megfogalmazza célkitűzéseit. Így született meg 1940. március 10-én az ún. Holmhurst-deklaráció,¹¹ amely a szudétánémet célok és feltételek első rendszerező összefoglalását tartalmazta.¹²

A Holmhurst-deklarációban világosan megfogalmazódtak a szudétánémet emigráció céljai. Egyértelműen jelezték, hogy hajlandók támogatni München revízióját, de nem hajlandók feltétel nélkül felsorakozni a cseh emigráció mögé. A támogatásért cserébe széles körű autonómiát kértek a német lakosság számára. A problémát az jelentette, hogy céljaik eléréséhez csupán egyetlen adu volt Jakschek kezében: az angol kormány jóindulata. Ha ugyanis figyelembe vesszük a München-trauma kapcsán keletkezett németellenes cseh pszichózist, akkor illuzórikusnak tűnik azt feltételezni, hogy Beneš vagy bármely más cseh politikus saját jószántából hajlott volna a szudétánémet igények teljesítésére. Minden azon múlt tehát, hogy az angol kormány akar-e és tud-e kellő nyomást gyakorolni a cseh vezetökre.

Helyszüke miatt a továbbiakban az emigrációs küzdelmek két sarkalatos pontjára szeretném ráirányítani a figyelmet, amely a legtöbb vitát kavarta a cseh és a német fél között. Az egyik a csehszlovák külföldi katonai egységek kérdése, a másik pedig az államtanácsi tagság problémaköre.

1940 tavaszán a német csapatok néhány hét alatt lerohanták Franciaországot, így Anglia egyedül maradt a küzdelemben, és minden számba jöhető szövetségesre szüksége volt. Nem utolsósorban ennek köszönhető, hogy a határozott németellenes politikát felvállaló Churchill-kabinet elismerte Eduard Beneš a Csehszlovák Ideiglenes Kormány elnökének. Ezzel lényegében

---

¹¹ A szudétánémet emigráció központja a London egyik külvárosában található ún. Holmhurst-házban működött.

¹² A deklaráció szövegét több könyv is tartalmazza: Fridrich Prinz: Wenzel Jaksch–Edvard. Briefe und Dokumente aus dem Londoner Exil 1939–1943. (Köln, 1973.) 83–90.; Menschen im Exil. 280–288.; Adolf Hasenoehr: Kampf, Widerstand und Verfolgung. 581–589. Lásd a kettes számú dokumentumot.

igazolta Beneš várakozását, aki a háború radikalizálódásától várta céljai megvalósulását.

Az elismerés rögtön éreztette hatását a két emigráció viszonyában. Míg ugyanis 1940 júliusa előtt Beneš és Jaksch is csupán egy emigráns csoport vezetője volt, addig 1940 nyaratól Beneš hivatalos minőségben mint ideiglenes kormányfő tárgyalhatott partnereivel, ami jelentős pozícióbeli különbséget jelentett. Igaz ugyan, hogy München revíziójára továbbra sem kapott ígéretet az angol kormánytól, viszont támogatták csehszlovák csapatok szervezését.

A csehszlovák csapatok felállítása és szervezése kényszerítően érintette a szudétánemet emigrációt. Annak ellenére ugyanis, hogy a szudétánemekek legtöbbjét megfosztották csehszlovák állampolgárságától, és csak visszautazásra nem jogosító ideiglenes útlevéllel rendelkeztek, s így lényegében hazátlanok számítottak, az angol hatóságok csehszlovák állampolgárként kezelték őket. Erre való hivatkozással támogatták a cseh kormány törekvéseit, hogy minél több német lépjen be a csehszlovák hadseregbe. Ezzel furcsa, paradox helyzet keletkezett. A csehek ugyan bizalmatlanok voltak a német nemzetiségű katonákkal szemben, és tulajdonképpen nem látták őket szívesen a hadseregben, a cseh vezetés számára azonban mégis fontos volt, hogy minél több német szolgáljon a cseh alakulatokban. Egyrészt el akarták kerülni, hogy a Treugemeinschaft a szudétánemet menekültekből bármilyen formában önálló kontingens szervezzen, másrészt amennyiben a németek belépnek a Csehszlovák Ideiglenes Kormány hadseregébe, *de facto* elismerik, legitimálják a Beneš-kormány felettük gyakorolt joghatóságát.

Jakschék számára pont ez jelentette a problémát. Ha támogatják a németek belépését a csehszlovák hadseregbe, ezzel egyetértésüket fejezik ki a csehszlovák kormány hadicéljaival, hozzájárulnak a cseh legitimitás erősödéséhez, miközben saját alkupozícióikat gyengítik. Ha viszont akadályozzák vagy megtiltják a németek belépését a csehszlovák egységekbe, ezzel elveszíthetik egyetlen patrónusuk, az angol kormány jóindulatát. Jaksch és a Treugemeinschaft tehát arra törekedett, hogy Beneš világos állásfoglalásra készítse a csehszlovák hadsereg hadicéljait illetően. Miután a Beneš-kormány ezt nem tette meg, a szudétánemet emigráció — arra való hivatkozással, hogy nem küldhet harcolni németeket érdekeikkel esetlegesen ellentétes célokért küzdő hadsereg soraiba — általában eltanácsolta a menekülteket a belépéstől. A harcolni akarók számára a brit hadsereget ajánlották.¹³ Ez viszont lehetővé

---

¹³ A toborzás mindenesetre egyik oldal számára sem volt túl sikeres. 1945-ben összesen 113 szudétánemet harcolt a szövetségesek soraiban. 55-en brit, 45-en kanadai és 13-an cseh uniformist viseltek. Menschen im Exil. 99–100.

tette Beneš és a csehek számára, hogy az angol kormány előtt a kooperáció megtagadásával vádolják a németeket. A cseh katonai egységek felállítása tehát azon túl, hogy tartós feszültséget okozott a két emigráció között, eszközt adott Beneš kezébe, hogy kétségbe vonja a szudétánémetek lojalitását, és az együttműködés meghiúsulásáért rájuk hárítsa a felelősséget.

A másik jelentős ütközési pont az Államtanács ügye. Beneš alig néhány nappal az angol kormányzati elismerés után, 1940. július 24-én mint a Csehszlovák Köztársaság elnöke meghirdette az ún. kontinuitás-elméletet, jogilag érvénytelennek titulálva mindent, ami Csehszlovákiában 1938. szeptember 30-a után történt. Ezzel párhuzamosan meghirdette a csehszlovák állam jogfolytonosságát, kétségbe vonva és elutasítva a müncheni szerződés érvényességét.

Persze a kontinuitás kétélű fegyver, hiszen egyfelől újra csehszlovák fennhatóság alá vonná a három millió szudétánémetet, de egyben kitelepítésüket is lehetetlenné tenné, épp a *restitutio in integrum* elvből következőleg. Ilyen értelemben tehát akár még kedvező is lehetett a szudétánémetek számára. A Holmhurst-deklarációban megfogalmazott elvek szerint a Treugemeinschaft vezetése sem tekintette már megfellebbezhetetlennek a müncheni határokat, és meg sem próbálták akadályozni Beneš revíziós törekvéseit. A szudétánémet emigráció is tisztában volt azzal, hogy az angol kormány előbb-utóbb hozzájárul a München előtti határok visszaállításához. Nem emeltek tehát kifogást a kontinuitás megfogalmazása ellen, annál is inkább, mivel Beneš kezdetől fogva nem hagyott kétséget ezirányú törekvéseit illetően, a Treugemeinschaftot tehát nem érte meglepetés. Továbbra is azon igyekeztek azonban, hogy az elnököt egyértelmű és kötelező érvényű állásfoglalásra kényszerítsék a németkérdést illetően. 1940 őszén úgy tűnt, hogy ezek a célok elérhető közelségbe kerültek: október 12-én angol nyomásra Beneš tárgyalási javaslatlal fordult a szudétánémet emigráció vezetőihez. Felajánlotta nekik hat helyet¹⁴ a frissen megalakult Államtanácsban, illetve alelnöki posztot az emigrációs parlamentben.¹⁵ Emellett javaslatot tett a nemzetiségi kérdés rendezésére is. A javaslat értelmében sor került volna a cseh és a német településterület elválasztására. Saját területén mind a két fél jelentős belső öngazgatási jogokkal rendelkezett volna, cserébe viszont kölcsönösen lemondtak volna a másik területén maradó saját nemzetiség kisebbségi jogainak (is-

---

¹⁴ Német részről Wenzel Jaksch, Siegfried Taub, Ernst Paul, Richard Reitzner, Franz Katz és Eugen de Witte képviselték volna a szudétánémeteket az Államtanácsban.

¹⁵ Ezt a posztot Siegfried Taub töltötte volna be. A németek tehát komolyan számoltak Beneš ígéreteinek megvalósulásával, különben nem jelölték volna ki képviselőiket.

kolahasználat, nyelvi jogok) képviselétéről. Akik nem akartak lemondani kisebbségi jogaikról, azoknak lehetősége lett volna áttelepülni a saját nyelvű többségi zónába.

Beneš ajánlata a szudétanémet emigráció legszebb reményeit látszott valóra váltani. Az Államtanácsba való bekerülés *de facto* elismerése lett volna annak, hogy az új Csehszlovákiát a németekkel kooperációban, nem pedig nélkülük, és legkevesbé ellenük kívánják felépíteni, meghallgatva és figyelembe véve az Államtanács német tagjai által képviselt szempontjaikat. A csehszlovák emigráció, amely országát Kelet-Közép-Európa legdemokratikusabb államának igyekezett beállítani, a száműzetésben is kínosan ügyelt a demokratikus látszatra, tehát ha egyszer a német képviselők bekerülnek az Államtanácsba, többé nem lehetett volna figyelmen kívül hagyni őket. A nemzeti kérdés megoldását illetően előterjesztett javaslat szintén elfogadhatónak tűnt. Mivel *ipso jure* magában foglalta a kért adminisztratív különállást (Holmhurst-deklaráció!), annak ellenére jó tárgyalási alapnak látszott, hogy elfogadása esetén a németeknek le kellett volna mondaniuk a jelentős, főleg pedig kulturálisan fontos belső-csehszlovák nyelvi szigetek (Prága, Brünn) német lakosságának képviselétéről. De mivel a későbbi tárgyalások ezt a helyzetet még finomíthatták, a szudétanémet emigráció 1940. október 20-án közölte Benešsel, hogy hajlandó tárgyalásokba bocsátkozni a cseh vezetéssel. A látszólag kedvező helyzet mögötti diplomáciai indítékokra azonban egészen más fényt vet Benešnek a honi ellenálláshoz címzett levele 1940 novemberében.¹⁶

Beneš számára jelentősen megkönnyítette a manőverezést, hogy 1940 őszén kettős szakadás következett be a szudétanémet emigrációban. Josef Zinner és Franz Krejčí szakadár csoportjai kiváló ütőkártyát adtak Beneš kezébe. A csehek nem is hagyták kihasználatlanul a kínálkozó lehetőséget. Felismerték, hogy a szudétanémet emigrációban bekövetkezett szakadás gyengíti a Treugemeinschaft tárgyalási pozícióit, megzavarja az angol diplomáciát, és segít elodázní a német tagok felvételét az Államtanácsba. Beneš Zinnert és Krejčit is csupán alibinek használta, hogy kétségbe vonhassa a Treugemeinschaft mint egyetlen németeket képviselő csoport legitimitását, de a szakadárokat sem akarta felvenni az Államtanácsba. Ha visszaemlékszünk az ellenállóknak írt levelére, világossá válik előttünk, hogy Beneš egyáltalán nem akart *németet* látni a *cseh* Államtanácsban.

Természetesen Wenzel Jaksch és a Treugemeinschaft vezetése is érzékelte alkupozícióik gyengülését. Tartottak tőle (a későbbiek ismeretében jogosan), hogy pozíciójuk a továbbiakban csak romlani fog, így minél hamarabb sze-

---

¹⁶ Lásd a harmadik számú dokumentumot.

rettek volna tiszta helyzetet teremteni a legfontosabb cél, a legitimitás és az események menetére való befolyásgyakorlás lehetőségét ígérő államtanácsis tagság kérdésében. Ez a törekvés határozta meg Jaksch 1941. január 3-án Benešhez írott levelének hangvételét.¹⁷ A levél azokat a minimális feltételeket tartalmazta, amelyek teljesülését a Treugemeinschaft elengedhetetlennek tartotta ahhoz, hogy tagjai részt vegyenek az Államtanács munkájában. Az 1941. január 3-i ún. minimálprogram jól tükrözi az október óta bekövetkezett kedvezőtlen változások hatását. Szemben a Holmhurst-deklaráció célkitűzéseivel, illetve a tárgyalási alapnak elfogadott 1940 októberi Beneš-ajánlat javaslataival, a minimálprogram már nem is említi az autonómiát, illetve a háború utáni helyzetre vonatkozó garanciákat. Lényegében csupán egyetlen feltételt fogalmaz meg: a németek tényleges tagságot akarnak az Államtanácsban, valódi hatáskörrel, valódi jogosítványokkal, valódi beleszólási joggal. Ez végeredményében azt jelentette, hogy a Treugemeinschaft lemondott az előzetes garanciákról, de a németek érdekképviseléről nem! Csupán a küzdelem helyét akarta megváltoztatni, amennyiben az Államtanácsot tette volna meg a további harc színterévé. Hiszen a szudétánémet szakértők részvételi és beleszólási joga biztosította volna, hogy előzetes garanciák nélkül is fontos eredményeket érjenek el a nemzetiségi probléma rendezése során.

1941 során azonban objektív okok miatt tovább romlott a szudétánémet emigráció helyzete. A Szovjetunió, majd az év végén az Egyesült Államok hadba lépésével Beneš egy csapásra két szavazatot szerzett a kontinuitáselmélet számára, a Münchent még mindig jogi tényként kezelő Anglia nélkül is. A problémák a szudétánémet emigráció vezérkara előtt sem maradtak titokban. Hogy a Treugemeinschaft tárgyalási pozícióit erősítsék és demonstrálják egységüket, 1941. szeptember 28-ára konferenciát hívtak össze Londonba, ahová Kanadából, az Egyesült Államokból és Svédországból is érkeztek küldöttek, összesen 226-an. A szudétánémet szociáldemokraták első, emigrációban megtartott kongresszusának feladata elsősorban a Treugemeinschaft politikájának jóváhagyása és megerősítése volt. Wenzel Jaksch szeptember 11-én átküldte Benešnek a konferencia számára előkészített vitairatot.¹⁸ A konferencia elé terjesztendő határozati javaslat szövegén jól érződik az idők változásának szele. A szocialista gondolat és a néphatalmi szólamok hangoztatása különösen figyelemre méltó annak fényében, ha figyelembe vesszük, hogy Eduard Beneš 1941 nyarán felvette a kapcsolatot a Klement Gottwald vezette Moszkvában tartózkodó csehszlovák kommunistákkal, és érezhető volt, hogy általában és mindinkább a Szovjetunió felé orientálódik.

---

¹⁷ Lásd a negyedik számú dokumentumot.

¹⁸ Lásd az ötödik számú dokumentumot.

Ha pedig a német problémára tett javaslatokat vizsgáljuk, a következő megállapításra juthatunk. Az autonómia szó elő sem fordul a szövegben, sőt még az Államtanácsba való bekerülést sem emlegeti, amely pedig az 1941. január 3-i minimálprogram legfontosabb eleme volt. Az egyetlen igazi cél ennek ellenére az Államtanácsba való bekerülés maradt, gyakorlatilag mindenáron, mielőtt a helyzet még rosszabbra fordulna. Beneš lépése azonban keresztülhúzta a konferencia számításait. Beneš 1941. szeptember 22-én személyesen is találkozott Jakschsal, és egy táviratot mutatott neki, amelyet Csehsországból kapott.¹⁹ A távirat szövege szerint a honi ellenállást mélységesen demoralizálná, ha német nemzetiségű tagokat vennének fel az Államtanácsba. Beneš tehát arra kérte Jakschot, hogy a közelgő konferencián napolják el a belépés időpontját, *amíg az otthoni pszichológiai helyzet kedvezőbbé nem válik*. Ez súlyos csapás volt. A konferencia, amely — annak tudatában, hogy a tagság már önmagában felér egy garanciával — minden valószínűség szerint már semmilyen feltételt nem támasztott volna az államtanácsi tagságot illetően, lehetetlen helyzetbe került. A szeptember 28-i tanácskozás²⁰ jóváhagyta a Treugemeinschaft politikáját, üdvözölte a Atlanti Charta elveit, s elkötelezte magát a cseh–német viszony demokratikus rendezésére, de a döntő kérdésben nem tudott eredményt elérni. A távirat felhasználásával Beneš elérte, hogy a csatlakozás immár nem a szudétanémetek szándékán vagy feltételein múlt, hanem rajtuk teljesen kívülálló tényezőn, az ún. cseh közvélemény jóváhagyásán. Ezt döntő pillanatnak kell tekintenünk. A konferencia hozzájárult az Államtanácsba való belépés elnapolásához (nem tehetett mást!), és ezzel Beneš kezébe helyezte a döntést. Az érdemi tárgyalások 1941 szeptemberében végleg megszakadtak a két emigráció között. A nyílt szakításra ugyan még több mint egy teljes évet várni kellett, de a szudétanémet emigráció kezéből végképp kicsúszott a kezdeményezés.

4. A SZAKÍTÁS

A végleges szakításra 1942 folyamán értek meg a feltételek. A lidicei megszárlást követően az angol kormány feltétel nélkül hozzájárult a müncheni szerződés revíziójához, és ezzel végképp kihúzta a talajt a szudétanémet emigráció lába alól. Az angol kormány hozzájárulása München revíziójához 1942 nyarán lehetőséget adott a cseheknek, hogy formálisan is megszakítsák

---

¹⁹ Jaksch emlékirataiban kétségre vonta a távirat hitelességét. Jaksch: i. m. 364–365.

²⁰ Lásd a hatodik számú dokumentumot.

kapcsolataikat a szudétanémet emigrációval, és a kitelepítések kierőszakolására fordíthatassák figyelmüket. A pártvezetőség 1942. június 7-én hozott határozatának²¹ szövege jól tükrözi a német emigráció vezetőinek keserűségét és csalódottságát,²² pedig ekkor, négy nappal a lidicei megszárlás előtt, elvileg még maguk mögött tudhatták az angol kormány támogatását. Ebben a kiélezett helyzetben Lidice, majd az angol kormány döntése letaglózó hatással volt a szudétanémet emigráció vezetőire. Wenzel Jaksch, Eugen de Witte és Franz Katz 1942. augusztus 8-án kétségbeesett memorandumot²³ intéztek az angol külügyminisztériumhoz. Ebben leírták, hogy a müncheni egyezmény kisebbségi garanciák nélküli eltörlése három millió németet szolgáltat ki a csehek bosszújának, és ellenkezik az Atlanti Charta 2. pontjában megfogalmazott önrendelkezési elvvel. A Lidice utáni felháborodás légkörében azonban a memorandumnak nem volt sok foganatja.²⁴ Miután Beneš 1942 nyarán az angol kormány beleegyezését is megszerezte revíziós terveihez, elérkezettnek látta az időt, hogy végleg beszüntesse még a látszólagos kooperáció politikáját is, és felvállalja a nyílt konfrontációt. A régóta érlelődő szakításra 1942 decemberében került sor, amikor Beneš megírta az ún. „decemberi dokumentumot.”²⁵ Beneš levele, amelyet csak 1943. január 10-én küldött el Jakschnak, végérvényesen lezárta az emigrációs politika első szakaszát. A cseh–német kooperáció megvalósulása a közös jövő érdekében hiú remény maradt. A német emigráció támogatók és aduk nélkül maradvá súlytalanná vált, ez pedig azt jelentette, hogy a csehszlovákiai németiség további sorsa teljességgel rajtuk kívül álló erők függvénye lett.

A németeknek csak addig volt esélyük engedmények kicsikarására (államtanácsai tagság, háború utáni garanciák, föderatív állammodell), amíg a csehek rászorultak a támogatásukra. Ez a helyzet pedig a Szovjetunió és az Egyesült Államok hadba lépése után megszűnt. Amíg Beneš nem talált másik pártfogót, maga is rászorult Anglia támogatására, és az angol jóindulat biz-

---

²¹ Lásd a hetedik számú dokumentumot.

²² Beneš 1942 januárjában hivatalos kormányprogrammá emelte a németek kitelepítését. Közölte a német emigrációval, hogy a cseh kormánynak szándékában áll minden náci kitelepíteni a háború után. Mivel pedig cseh értelmezés szerint aki a Henlein-pártot támogatta, az nácinak minősült, a szavazatarányok ismeretében ez a németiség 75–80 százalékának kitelepítését vetítette előre.

²³ W. Jaksch: i. m. 373–374.

²⁴ Beneš közbenjárására az angol tájékoztatási miniszter eltiltotta Jakschot a további rádióbeszédektől. 1942 nyarától kezdve a BBC nem állt többé a szudétanémet emigráció rendelkezésére, hogy azok közvetlenül szólhassanak honfitársaikhoz.

²⁵ Lásd a nyolcas számú dokumentumot.

tosítása végett belement a németekkel folytatandó tárgyalásokba. Azonban nem a megegyezést kereste, csupán a megegyezési készségét kívánta demonstrálni, mivel a háború kiszélesedésével és új hatalmi viszonyok kialakulásával számolt. Jaksch taktikája egy rövid, európai méretű háborúra épült, ahol a végén Nagy-Britanniáé lesz a döntő szó. Beneš elhúzódó harcokra számított, amelyben Anglia jelentősége csökkenni fog. Attól a perctől kezdve, hogy már nem Anglia volt az egyetlen hatalom, amely segíthetett újrarájzolni a közép-európai határokat, a német emigráció befolyása a nullára csökkent.

Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a németek háború utáni sorsa már 1943 elején eldöntött kérdés vagy lezárt ügy lett volna. Hosszas diplomáciai kötélhúzás, számos politikai manőver előzte meg azt a pillanatot, amikor a nagyhatalmak Potsdamban végre zöld utat engedtek a németek tömeges és szisztematikus kitelepítésének. Természetesen a szudétanémet emigráció sem adta föl a küzdelmet 1942/43 fordulóján. Tovább harcoltak írásban, szóban népük megmentéséért. Mivel azonban 1943-tól nemcsak az ő sorsuk, de egész Közép-Európa sorsa is a nagyhatalmi erőviszonyok függvénye lett, érdemi befolyásuk már nem lehetett az események alakulására.

BIBLIOGRÁFIA²⁶

- AMMENDE, EWALD (Hrsg): *Die Nationalitäten in den Staaten Europas. Sammlung von Lageberichten.* (Wien–Leipzig 1931).
- BRANDES, DETLEF: „A müncheni diktátum egy megkésett cseh alternatívája”.
Történelmi Szemle 1996/2–3.
- HALMOSSY DÉNES: *Nemzetközi szerződések 1918–1945.* (Bp. 1983).
- HAMBERGER JUDIT: A cseh közgondolkodás németképe a kilencvenes években. In: *Globalizáció és nemzetépítés.* (Szerk.: Bárdi Nándor). Bp. 1999.
- JAKSCH, WENZEL: *Europas Weg nach Potsdam.* (Stuttgart 1958).
- KAPLAN, KAREL: *Csehszlovákia igazi arca 1945–1948.* (Pozsony 1993).
- Menschen im Exil.* (Stuttgart 1974).
- PRINZ, FRIDRICH: *Wenzel Jaksch–Edvard Beneš. Briefe und Dokumente.* (Köln 1973).
- PRINZ, FRIDRICH: *Benesch, Jaksch und die Sudetendeutschen.* (Stuttgart 1975).
- RASCHHOFFER, HERMANN: *Die Sudetenfrage.* (München 1953).
- SCHMID, KARIN: *Die Staatsangehörigkeitsprobleme der Tschechoslowakei.* (Berlin 1979).

---

²⁶ Magyar nyelven elenyésző számú munka jelent meg a szudétanémet probléma tárgykörében. A német nyelvű irodalom azonban természetesen igen kiterjedt. Az itt közölt bibliográfia jórészt a Magyarországon is elérhető műveket tartalmazza.

DOKUMENTUMOK

I. WENZEL JAKSCH SIEGFRIED TAUBNAK

Kedves Taub elvtárs,

1939. augusztus 4.

tegnap négy órát töltöttem Dr. Benešnél.²⁷

A megbeszélés szívélyes hangnemben zajlott. Beneš közölte velem, hogy a híre, miszerint tavasszal Kanadába szándékozom menni, minden előkészületet megtett, hogy Amerikába való beutazásomat valamint egy chicagói²⁸ találkozót lehetővé tegyen.

Politikai szempontból Beneš rendkívül bizakodó. Amerikában Rooseveltt, csakúgy mint az egész kormány szuverén államférfiként kezelte. A legilletékesebb helyről is biztosítékokat kapott, hogy Amerika nem fogja elismerni Csehszlovákia annexióját, valamint hogy külpolitikája egyik céljának tekinti a csehszlovák állam restaurációjának támogatását. Beneš erre a támogatásra építve akarja a köztes időszakban az állami jogfolytonosságot fenntartani, elsőként egy politikai direktóriumot kialakítani, később pedig a körülmények alakulásától függően a kormányalakítás érdekében fellépni. Amerikában sikerült neki valamennyi csehet és a szlovákok 70 százalékát is ezen elképzelés számára megnyernie. Beneš még az Amerikában élő szudétanémetektől is számos támogató nyilatkozatot kapott. Úgy tűnik, hogy az akció anyagi része is jól halad. A külföldi diplomáciai apparátus fenntartása (összesen 80 család), valamint a politikai tevékenység megalapozása mindenestre biztosított.

Ami az általános politikai helyzetet illeti, Beneš meg van győződve a háború elkerülhetetlenségéről.

A háború vagy béke kérdése szerint illuzórikus, mivel a háború már elkezdődött. Mihelyt Hitler és Mussolini nem érnek el több eredményt „a fehér háborúval”, szükségszerűen át kell majd térjenek a fegyveres akciókra. Jelenlő kezdeti sikerekre van kilátásuk. Az ősszel még lehetséges lett volna

---

²⁷ A levélben ismertetett találkozót tekinthető a cseh és a szudétanémet emigráció közti kapcsolat nyitányának.

²⁸ Beneš, miután 1938. október 5-én lemondott köztársasági elnöki posztjáról, önkéntes száműzetésbe vonult, és 1939 júliusáig nagy tekintélyű vendégtanárként oktatott a chicagói egyetemen. Előadásai mellett természetesen élénk politikai agitációt is folytatott mind az amerikai csehek és szlovákok, mind pedig az amerikai politikusok megnyerése érdekében.

Anglia és Franciaország közreműködésével megállítani a támadást, és hat hét alatt előidézni a náci rendszer belső összeomlását. Véleménye szerint ez a lehetőség Csehszlovákia feláldozásával füstbe ment. Ma már attól kell tartani, hogy egy közös német–olasz hadjáratral hat hónap alatt sikerül elfoglalni Lengyelországot, Romániát, Jugoszláviát és Görögországot. Az első hat hónap katonai sikereit követően Beneš valószínűnek, ámde kilátástalannak tart valamilyen békeakciót a Tengely részéről. A döntés a második szakaszban következik majd be. Hitlernek kezdetben sikerülhet az egész német népet Lengyelország ellen masíroztatnia, és belső átalakulással csak az első nagy katonai kudarcok után lehet számolni. Véleménye szerint jelentős, forradalmi átrendeződéssel és feltehetőleg háborúk sorozatával kell számolni. Beneš még abban a valószínűtlen esetben is, miszerint Németországban a harci cselekmények megkezdése forradalomhoz vezethet, háborúval számol. Lengyelország elsőként támadna meg egy belső harcok által meggyengített Németországot.

Ami a beszélgetés további alakulását illeti, az mindkét részről visszafogottan folytatódott. Erősen hangsúlyoztam a szudétanémetek reprezentációjára az új helyzetben is vonatkozó igényünket, amelyet Beneš sem kérdőjelezett meg. Úgy vettem ki a beszélgetésből, hogy Benešnél az összes lehetséges német ellenzéki csoport ajtóstul rontott a házba, amelyek a szudétanémeteket előre kiárusítva akarják a cseh szövetséget megszerezni. Világosan utalt Geyernek²⁹ a *Neuen Vorwärts*-ben megjelent cikkére is. Beneš alapvetően azon a véleményen van, hogy a müncheni szerződés érvénytelen, és hogy egy önálló csehszlovák állam a müncheni határok között nem életképes. Hogy vajon a Szudéta-vidék teljesen vagy csak részlegesen tagolódik-e majd be a helyreállított Köztársaságba, azt a reális tényezők döntésére kell bízni. Kölcsönösen azt a nézetet képviseltük, hogy nincs felhatalmazásunk külföldről döntést hozni. Intő példaként a pittsburgi szerződéssel³⁰ kapcsolatos nehézségeket említette. Én hangsúlyoztam, hogy mind az otthoni, mind a külföldön levő embereink beállítódottsága miatt csak valamely föderatív megoldás iránti kölcsönös elkötelezettség esetén lehet vitába bocsátkozni. Én ennek kapcsán

---

²⁹ Geyer, Curt (alias Max Klinger, 1891–1967); német szociáldemokrata, előbb az USPD, majd 1920–21 között a KPD, végül az SPD vezetőségi tagja. 1925-től a *Vorwärts* című lap szerkesztője. 1933-ban előbb Prágába, majd Párizsba emigrál.

³⁰ A pittsburgi szerződést 1918. május 30-án írták alá cseh emigráns politikusok és az Amerikában élő szlovákok képviselői. A szerződés egyenjogúságot ígért a szlovákoknak a háború után létrehozandó új államalakulatban.

a Negyedik Tervet³¹ említettem, ő ellenben azt hangsúlyozta, hogy ezt a dokumentumot inkább csak Henlein leleplezése érdekében fogadták el. Egyik megjegyzéséből úgy vettem ki, hogy szívesebben térne vissza a Harmadik Tervre. Úgy vélte, arra mindenesetre ügyelni kellene, hogy a korábbinál jobb megoldás születne. Egyetértett azzal a véleményemmel, hogy centralizált alkotmány alapján lehetetlen a szudétánémetek megbékítése. Szó esett arról, hogy egy svájci mintájú megoldás lenne a kívánatos maximális cél.³² Fontosnak tűnt számomra Beneš közlése, miszerint a szudétánémetek bevonásával kell keresni a megoldást. Abban maradtunk, hogy a kölcsönös lojalitás alapján folytatjuk a barátságos eszmecsserét.

A megbeszélés pozitív részeként lehetne még említeni, hogy Beneš mindennél nagyobb hangsúlyt helyez a nemzetiszocialista rezsim és a német nép közötti éles különbségtételre. Már amerikai előadásai során is ezt a gyakorlatot követte. Az volt a benyomásom, hogy Beneš egyértelműen felismerte egy stabil és szabadon választott birodalmi rezsim jelentőségét, amely a csehszlovák önállóság tartós biztosításának előfeltétele. Úgy tűnik, hogy a Nyugat árulása miatti csalódás egy új szituációban nagyobb mozgásszabadságot biztosít majd a cseh politika számára. Ebből az aspektusból viszont komoly veszélynek tartom, hogy a szudétánémetek, tekintettel a német emigráción belül működő bizonyos áramlatokra, ismét vesztes helyzetbe kerülnek.

Összefoglalásul szeretném még megjegyezni, hogy meglátásom szerint amerikai tartózkodásának benyomásai alapján hajlamos a cseh pozíció előnyeit túlbecsülni. Mivel azonban a majdani cseh politikának Lengyelországgal, Magyarországgal és Ausztriával is egységre kell jutnia, lehetségesnek tartom annak megakadályozását, hogy a szudétánémeteket a majdani döntéshozatalnál teljesen kiszorítsák a játékból.

Szervezési kérdésekről külön tudósítok.

Baráti üdvözléssel:

Wenzel Jaksch

---

³¹ Az ún. IV. Tervet – amely Csehszlovákiát a területi és a személyi autonómia kombinációja révén föderatív állammá alakította volna át – a szudétánémet szociáldemokraták dolgozták ki a Runciman-misszió prágai tárgyalásai idején.

³² Beneš már 1919-ben a béketárgyalások során ígéretet tett, hogy a leendő csehszlovák állam a svájci modell alapján épül majd föl, és széles körű autonómiát biztosít a szudétánémetek számára.

2. A SZÜDÉTANÉMET SZOCIÁLDEMOKRÁCIA DEKLARÁCIÓJA, HOLMHURST, 1940. MÁRCIUS 10.

Kiinduló pontjaink

Abból a történelmi tapasztalatból indulunk ki, hogy Európa középső és délkeleti régiójában az államszerveződés kérdései nem oldhatóak meg etnikai elvek alapján. Ebben a térségben a nemzeti egységállamok létrehozására való törekvés feloldhatatlan ellentmondásban van a közlekedés, a gazdaság és a dolgozó tömegek szociális jólétének szükségleteivel.

Az Osztrák–Magyar Monarchia egy nagy és kiegyensúlyozott gazdasági egységet jelentett. Politikai berendezkedését tekintve is elfogadható átmeneti formációt testesíthetett volna meg, ha a Monarchia uralkodó körei időben figyelembe vették volna a különböző nemzetiségek egyenjogúságra és autonómiára vonatkozó alapvető igényeit. A régi Ausztria szociáldemokratái egy nagy és gazdaságilag egységes terület előnyeit akarták a német, cseh, magyar, lengyel, horvát, román, szlovák és szlovén nyelvű dolgozó nép számára megőrizni. Az első világháborút megelőző évtizedekben konokul küzdöttek a kettős Monarchia nemzeti alapon szervezett, demokratikus szövetségi állammá történő átalakításáért. Két vezető emberük, Dr. Karl Renner és Dr. Otto Bauer voltak a modern értelmezésű kisebbségi jog tudományos úttörői. A dunai népek tartós, föderatív együttélését a személyi és a területi autonómia reális kombinációja révén kívánták szilárd alapokra helyezni.

Az első világháború kitörése és következményei meghúszították ezeket a törekvéseket. A köztes időszakban még nyilvánvalóbbá vált a közép-európai és a dunatéli problémák konstruktív megoldásának szükségessége.

Ausztria–Magyarország felosztása gazdasági értelemben visszalépést jelentett. Az utódállamok elszalasztották a gazdasági együttműködés továbbfolytatásának minden lehetőségét. A megoldatlan határviták és az egyéb ellentétek meggátoltak közöttük mindenféle politikai közeledést. 1938 őszén a lengyel ezredek kormányának náci barát politikája adta meg a végső dőfést a csehszlovák demokráciának. Magyarország és Románia, valamint Románia és Bulgária még a Sztálin–Hitler paktumot követően, illetve a finnek kétségbeesett küzdelme láttán sem tudta elfelejteni régi határvitáit. Ebben az Európa jövőjét eldöntő küzdelemben a Rajnától keletre már csak Törökországnak van bátorsága önálló külpolitikát folytatni.

Két évtizeden át azonban a nyugati demokráciák is elszalasztottak minden lehetőséget, hogy a térség politikai és gazdasági problémáit saját kezdeményezésük alapján oldják meg. Csehszlovákia feláldozása és Lengyelország legyőzése után a kontinens délkeleti fele teljesen német, orosz és olasz befolyás alatt álló sakktáblává vált. Ha Németország ebből a háborúból rend-

kívüli módon meggyengülve kerülne ki, ez az eredmény csak a délkelet-európai orosz és olasz befolyás megerősödéséhez járulna hozzá.

Ezekből a történelmi tapasztalatokból és kilátásokból vezetjük le irányelveinket és következtetéseinket: a szudétanémet probléma nem oldható meg elszigetelten. A szörnyűséges terroruralom, amelyet a náci rezsim a csehek és a lengyelek fölött gyakorol, a legnagyobb nehézségeket gördíti egy szabad Németország és szláv szomszédai közti későbbi kiegyezés útjába. Nem látunk lehetőséget a dunai népek közti közvetlen megegyezésre sem Szlovákia határait, illetve Kárpátalja vagy Erdély jövőjét illetően. Éppen így nem vonhatók meg az erősebbek egyoldalú diktátumai alapján a lengyelországi és a baltikumi orosz befolyás vagy a balkáni olasz befolyás határai sem. Fennáll annak a veszélye, hogy a kontinens népei a németországi háborús párt legyőzése után is tovább emészti magukat területek felosztásáért folyó háborúk sorozatában. Ez a veszély csak egy erős, demokratikus tekintély létrehozásával kerülhető el Európában.

Minden új határnál fontosabb az a szellem, amelyben ezen háború után igazgatják majd Európát. Ha újra a revans szelleme győzedelmeskedik, akkor a békés és egységes Európa minden reménye elveszett. Minden igényt, minden rivalizálást, minden szuverenitást ugyanolyan mértékben alá kell rendelni az általános európai kiegyezés kérlelhetetlen szükségyszerűségének. Nem kevésbé fontos egy új szellemiség győzelme az európai politikában, mint a demokráciák katonai győzelme a despoták rabszolgahadserege fölött.

Ehhez kívánunk szerény módon hozzájárulni. A szudétanémet kérdésben európai felelősségünk tudatában foglalunk állást.

A szudétanémet probléma az európai újjárendezésben

A kegyetlen sors jelölt ki minket arra, hogy osztozzunk a csehszlovák demokrácia dicsőségében és tragédiájában. A kontinens utolsó szabad német pártjaként ³³ a müncheni döntésig harcoltunk a náci imperializmus ellen. A Szudéta-vidéken 1938 szeptemberéig negyedmillió férfi, nő és fiatal szocialista állt a szociáldemokraták zászlaja alatt. Ők inkább vállalták a legyőzött-

---

³³ Az Anschluß után Csehszlovákia maradt a németországi illetve ausztriai szocialisták, szociáldemokraták, baloldaliak utolsó olyan mentővára, ahol még legálisan működött német munkáspárt. Ez az "utolsó demokratikus német párt" érzés egyben komoly küldetés tudattal párosult, amely eleinte akkor is jelentős erkölcsi tökéletet biztosított az emigrációs küzdelmek során, ha politikai tökélet végül is nem tudtak belőle kovácsolni.

ként való elüzetést, mintsem hogy meggyőződésükhöz hűtlenek legyenek.³⁴ Sem a túlerőben lévő Henlein-mozgalom féktelen terrorja, sem a polgárháború borzalmi, és a világ legnagyobb hadigépezetének fenyegető árnyéka sem tudta megtörni szellemüket. Hitler csapatainak bevonulása után a győztesek bosszújának kiszolgáltatva, ezerszám börtönbe vetve vagy koncentrációs táborba hurcolva³⁵, hazájukból elűzött menekültekként³⁶ az utolsó szabad németeknek legalább a becsületét megmentették a demokratikus-szocialista világ előtt. Erre a teljesítményre támaszkodva, valamint mártírjaink nevében emeljük fel szavunkat az Európa eljövendő átalakításáért folytatott szellemi küzdelemben. Tudatában vagyunk annak, hogy nemcsak a Szudéta-vidék legerősebb demokratikus mozgalma nevében szólunk, hanem egy erős és növekvő ellenzék ügyét is képviseljük, amely hazánkban várva várja a náci rendszer bukását, és aktív szerepet akar vállalni egy új és szabad Európa felépítésében.

I. Álláspontunk a háborúval kapcsolatban

Ennek a háborúnak a célja egyértelmű. Ebben a háborúban döntenek majd a szabadság hatáiról. Csak a nyugati civilizáció területén biztosíthatók az emberi jogok és az alapvető előfeltételek a szabad munkásmozgalom számára. A nyugati demokráciák csak a szégyenteljes kapituláció és a totalitárius erőszak-politikával szembeni fegyveres ellenállás között választhattak. A kontinensen az ő fegyvereik sikerétől függ az emberek és a népek szabadsága.

---

³⁴ Egyes adatok szerint Münchent követően 37 000 német érkezik cseh-, 20 000 pedig morvaországi menekülttáborokba [*Menschen im Exil (Stuttgart, 1974.)* 41.]. A cseh kormány és a karhatalmi szervek érthetően nem fogadták szívesen a német menekülteket, és akit tudtak visszaküldtek a német megszállás alá eső területekre. Jaksch szerint a csehek kb. 30 000 menekültet adnak ki Németországnak, akik közül sokan a pár napja elrendelt, majd lefűjt mozgósítás nyomán még a csehszlovák hadsereg uniformisát viselték. Jaksch: *Europas Weg nach Potsdam. (Stuttgart, 1958.)* 338.

³⁵ 1938/39 telén a németek 20 000 párttagot zárnak koncentrációs táborba. Jaksch: i. m. 338.

³⁶ A szociáldemokraták sorsát a Németország és Csehszlovákia között 1938. november 20-án kötött opciós szerződés pecsételte meg. A szerződés értelmében az elcsatolt területek német nyelvű lakossága automatikusan megkapta a német állampolgárságot, míg a többiek optálhattak a csehszlovák állampolgárságért. Ugyanekkor a német nemzetiségűek számára a szerződés eleve nem adta meg az optálási jogot. A menekülteknek ezután már nem volt esélyük, hogy Csehszlovákiában munkát és megélhetést találjanak. A kivándorláson kívül nem maradt számukra más alternatíva. Az opciós szerződés teljes szövegét lásd. Karin Schmid: *Die Staatsangehörigkeitsprobleme der Tschechoslowakei. (Berlin, 1979.)* 74–77.

Mi is elismerjük annak szükségességét, hogy az európai demokrácia utolsó esélyét minden eszközt bevetve kell megvédeni. Csak Hitler csatlósai képviselhetik azt az ostoba nézetet, hogy a nyugati demokráciák csupán imperialista és plutokrata érdekek miatt léptek be a háborúba. Sokkal inkább kötelessége minden szabadságszerető németnek, hogy a nácik rabló és gyilkos rezsimjével hadiállapotban levőnek tekintse magát. Németországot és Európát vissza kell nyerni ebben a háborúban a szabadság és a jog uralmának.

II. Békecéljaink

Saját népünk és a civilizált világ előtt teszünk tanúságot arról, hogy a náci rendszer megsemmisítésén kívül nem vezet más út a szabadsághoz. A harcoló demokráciák szövetségesének tekintjük magunkat, amíg azok a szabadságért és az egyenlőségért küzdenek. Ugyanazzal a hajthatatlansággal, amellyel a győzelemért a náci imperializmussal szálltunk szembe, követeljük majd saját népünk számára is a szabadságot és az igazságot a náci uralom bukása után. A szabad németek csak forradalmi teljesítménnyel járulhatnak hozzá a szabad Európához. Az ő feladatuk, hogy kiirtsák saját népükből az imperialista és militarista szellemet, hogy legyőzzenek minden egyeduralmi ábrándot, és visszavezessék a németeket a Kelet és Nyugat, Észak és Dél közti közvetítő szerepükhöz. Ebben a szudétanémetek speciális küldetése, hogy hidat képezzenek németek és szlávok között.

III. Béke és igazságosság

A jelen háború után kötendő béke tartóssága attól függ, hogy az a fel szabadított német nép egyenrangú közreműködésével jön-e létre. Ezért üdvözljük tehát mindazokat az illetékes helyről származó nyilatkozatokat, miszerint a demokratikus nyugati hatalmak a háborút nem a német nép, hanem kizárólag a gonosztevő náci rendszer ellen folytatják. Különös elégtétellel üdvözljük a brit és a francia munkásmozgalom békülékeny szellemétől áthatott békecéljait, ahogy azokat C. R. Attlee és Leon Blum nyilatkozataikban lefektették. Követeljük a megegyezésen alapuló békét a Szudéta-vidék lakossága számára is. Az elmúlt két évtized folyamán kétszer is egyoldalúan döntöttek állami hovatartozásukról. A saint-germain-i diktátummal Csehszlovákiát húsz évre megterheltek megoldatlan nemzetiségi problémákkal. A müncheni döntés is a demokratikus szudétanémetek és a cseh nép ellen hozott diktátum volt. Az európai béke érdekében ezért arra törekszünk, hogy előkészítsük a végleges döntést a Szudéta-vidék állami hovatartozásáról, amely a szudétanémet népesség szabad és egyenjogú közreműködésével valósul meg. Önrendelkezési jogot követelünk a három millió szudétanémetnek. Mozgalmunk

nemes tradíciójához kapcsolódva harcba szállunk az önrendelkezési jog alkalmazásáért az európai szolidaritás szellemében. Az önrendelkezési jogról vallott nézeteink ezért magukban foglalják a Szudéta-vidéknek Cseh- és Morvaország, valamint Szilézia történelmi területeivel való teljes gazdasági és földrajzi összetartozásának elismerését.

IV. Álláspontunk a cseh szabadságharcral kapcsolatban

A magasan fejlett cseh nép igénye a szabadságra és az állami önállóságra demokratikus szemszögből nem kérdéses. A cseh államiság problémája azonban, tekintettel Cseh- és Morvaország települési viszonyaira, állandó jelleggel összekapcsolódik kisebb vagy nagyobb számú, ezen tartományokban élő német sorsával. Ezért folytatta tehát a müncheni döntésig megingathatatlan elkötelezettséggel harcát a szudétanémet szociáldemokrácia a német-cseh kérdés demokratikus megoldásáért. A cseh nép demokratikus tömegeivel fennálló baráti szövetségünk történetét vérrel és könnyekkel írták. Így hát igen erős rokonszenvvel viseltetünk a cseh népnek egy szabad és független állam újjáteremtéséért folytatott heroikus küzdelme iránt. Elismerjük, hogy a müncheni határokat számos esetben az etnikai elv megsértésével húzták meg, és hogy a jövőre nézve sem kínálnak igazságos megoldást. A szudétanémet nép részeként azonban mindenekelőtt saját népünk érdekeit szándékozunk képviselni. Ebben a pozícióban el akarjuk kerülni azon hibák megismétlését, amelyek a Henlein-mozgalom győzelméhez és a müncheni katasztrófához vezettek. Az államszerkezet alapvető hibája volt, hogy míg két millió szlovák számára az államalkotó nemzet valamennyi előjogát biztosította,³⁷ ezenkívül félmillió ruszinnak területi autonómiát ígért, addig három millió szudétanémetet kisebbségként kezelt. A régi Csehszlovákia *de facto* soknemzetiségű állam volt. A lakosság egyharmadának akarata ellenére a Köztársaságot csehszlovák nemzetállamnak kiáltották ki. A központosított nemzetállam egyoldalúan meghatározott formája kudarcra ítélte megbékélési politikánk önfeláldozó erőfeszítéseit. Húszéves tapasztalat alapján tehát nem járulhatunk hozzá, hogy három millió szudétanémetet ismételten csupán a cseh politika gazdasági és történelmi igényeinek tárgyaként kezeljenek. Amennyiben a cseh politika le akar mondani az egyoldalú diktátumok módszeréről, és az állam demokratikus formában történő újjászervezésére kíván előkészületeket tenni, az ő feladata lesz, hogy adott időben meghívja a szudétanémetek képviselőit, hogy a határokat, az állam felépítését és jellegét érintő valamennyi kérdést

---

³⁷ A Hlinka-féle szeparatista mozgalom témyerése mutatja, hogy a szlovákok korántsem érezték úgy, hogy a csehek egyenrangúként kezelnék őket.

szabad megbeszélések útján tisztázzanak. Csak ez az eljárás teremthetné meg az alapot a szudétanémet nép megbékélést kereső erői számára, hogy sikerrel fellépessenek az önrendelkezési jog alkalmazásáért egy a cseh néppel közösen létrehozandó államalakulatban.

V. A szudétanémet lét problémái

A német–cseh határkérdés erőszakos népcsere útján történő rendezését mint antidemokratikus és barbár megoldást elutasítjuk.³⁸ A sűrűn lakott Szudéta-vidéken olyan népesség él, amelyet évszázados békés munka kapcsol szorosan szülőföldjéhez. Túlnyomórészt szegény hegyvidéki területekről van szó, ahol csupán a lakosság egyötöde képes a mezőgazdaságból megélni. Többségük megélhetése az ipari tevékenységtől és a minőségi exporttól függ. Tudatában vagyunk annak, hogy a szudétanémetiség speciális létérdekeit sem a központosított Nagy-Németországban, sem a központosított államként megújított Csehszlovákiában nem lehetne sikerrel képviselni.

Németország túliparosodott. Másfelől viszont a Szudéta-vidék, mint az Osztrák–Magyar Monarchia legnagyobb ipari központja, már 1918-ban elvesztette eredeti ökonómiai funkcióját. A Duna-térség a délkeleti országok iparosodásának következtében elégtelen felvevő piaccá vált számára. Ráadásul a nagy ipari országok, amelyek olyan helyzetben vannak, hogy fel tudják vásárolni a dunai államok agrárfeleslegét, komoly előnnyel rendelkeznek ebben a térségben. Amennyiben tehát a szudéta-ipar még egyáltalán kiheverheti a nácik gazdasági önblokádját, akkor jövőbeli boldogulása az összeurópai és a világ gazdasági árucseré erőteljes felélénkülésétől függ. A szudétanémet népesség szociális jövője csak a magasan fejlett minőségi munka alapján biztosítható.

---

³⁸ Az első kitelepítési tervek igen korai keltezésűek. Az első komolyabb tervet még maga Beneš készíti a müncheni krízis napjaiban. 1938. szeptember 16-án felveti a franciák előtt, hogy Csehszlovákia önként átadná Eger térségét (4–6000 km²) Németországnak, ha az cserébe átvesz 1–1,5 millió németet. 1939 decemberében Franciaországban három német emigráns (Walter Kolarz, Johann Wolfgang Brügel és Leopold Goldschmidt) készít egy vitairatot *Le problème du transfert de population Trois million Sudètes doivent-ils émigrer* címmel [A kéziratnak egyetlen példánya maradt fenn, ezt a stuttgarti Seliger-Archívban őrzik], amelyben a franciaországi cseh emigráns csoportok körében terjedő kitelepítési tervek ellen foglalnak állást. Az ilyen és ehhez hasonló elképzeléseknek szólt a dekarációban megfogalmazott tiltakozás.

VI. A legjobb kiút: Autonómia egy szövetségi államon belül

Ezekből a szocioökonómiai tényekből, nem kevésbé pedig a szudétánémetek nemzeti-kulturális szükségleteiből következik az autonómia szükség-szerűsége, mégpedig minden olyan területen, amelyet a dolog természeténél fogva nem kizárólag összállami szinten kell szabályozni. Ezt az igényt egyedül a helyi önkormányzatok rendszerével nem lehet kielégíteni. A három millió szudétánémetnek ezért szüksége van közös érdekeik központi képviselőjére, tartományi parlament és tartományi kormányzat formájában. Továbbá a tartományi kormányzatnak, mint a német önkormányzatok fölé rendelt szervnek, lenne a feladata a német kulturális és jótékonyági szervezetek irányítása Cseh- és Morvaországban.

Amennyiben a cseh politika elfogadja a föderatív állam koncepcióját, a területi és a személyi autonómia szükségszerű kombinációja révén tisztázódnak az adminisztratív különállás kérdései is. Ezzel összefüggésben elengedhetetlen a közigazgatás demokratizálása és decentralizálása is.

Így lehet a népek baráti együttélését megszervezni, és az államot közös hazájukként felépíteni, amelyben a föderatív kormányzat a nemzeti viták fölé áll.

Egy föderatív elv alapján újjászervezett Csehszlovákia külpolitikailag is lényegesen kisebb támadási felületet fog nyújtani, mint a München előtti központosított nemzetállam. Ebben a formában képes lesz arra, hogy a szomszéd államokkal sikeresen együttműködjön.

VII. Készek vagyunk egy átfogó, föderatív megoldásra

A kicsi, ám gazdaságilag függő helyzetű nemzetállamok létrehozására irányuló tendencia az 1919/1920-as békekötések idején érte el csúcspontját. Most pedig az ellenáramlat küzd a megvalósulásért, melynek célja nagy, életképes és együttműködésre hajlandó gazdasági egységek megteremtése. Mi, szocialista nézőpontból, a politikai és a gazdasági nacionalizmus legyőzéséért küzdünk. A totalitárius erőszak-politika tébolyát olyan megoldás révén kell legyőzni, amely valamennyi nép alkotó emberei számára biztosítja a békét, a munkát, a kenyeret és a szabadságot. Elfogadjuk Európa föderatív újjáalakításának elkerülhetetlen szükségszerűségét. A föderalizmus Svájc, az Észak-amerikai Egyesült Államok és a nagy brit domíniumok példája alapján sikeresen kiállta a próbát. A brit nép békevágya, a németek egyenjogúság iránti, illetve a franciák biztonság iránti igénye csak egy teljesen új európai rendezés keretében elégíthető ki. A német-cseh, a lengyel-német, a lengyel-ukrán, a szlovák-magyar, a magyar-román, a román-bolgár és a jugoszláv-olasz kérdés kizárólag az európai föderáció demokratikus alkotmányának keretein be-

lül oldható meg. Amikor mi tapasztalataink és meggyőződésünk alapján a föderatív elv mellett állunk ki, nem formális jogi kérdéseket kívánunk felvetni, hanem a mostani háborút követően majd Európa előtt álló feladatokra akarunk utalni. Történelmi szükségszerűségként áll előttünk, hogy:

Európa népeit az elviselhetetlen fegyverkezési terhek súlyától megszabadítsuk, és számukra a biztonságos béke örömét kiharcoljuk;

a sovinizmust és minden faji gyűlölséget száműzzünk Európából, és hogy valamennyi etnikai és vallási kisebbségnek hatékony és tartós védelmet biztosítsunk;

valamennyi európai nép közös erőfeszítése révén leküzdjük a munkanélküliséget, a kereskedelmi korlátozásokat, az infláció veszélyét és az agrárválságot;

az emberi jogok uralmát a világ demokráciáinak együttműködése révén biztosítsuk és kiterjesszük;

a szociális előrehaladásnak új lendületet adjunk, a munkához való jog, a ki- és bevándorlás valamint a nyersanyagok elosztásának kérdését haladó szellemű és nemzetközi szerződésekkel szabályozzuk;

végül, hogy hatékony és kollektív szervezeteket hozzunk létre Európa és a világgazdaság újjáépítése céljából.

„Föderáció vagy bukás!” így hangzik az a sorskérdés, amely C. R. Attlee szerint Európa előtt áll.

Ezért minden föderatív megoldás, amely túlmutat Cseh- és Morvaország keretein, önfeláldozó támogatásunkra fog találni. A müncheni döntés megmutatta, hogy a szudétánémet kérdés európai probléma. Emigrációs munkánk során erre a felismerésre támaszkodva azoknak a törekvéseknek az irányvonalát fogjuk támogatni, amelyek a béke összes gazdasági, szociális és etnikai problémájának európai szintű megoldásáért küzdenek.

VIII. A demokratikus–szocialista feladat

Ezekben a javaslatokban levonjuk a népek békés együttéléséhez szükséges demokratikus elv konzekvenciáit. Ezáltal kívánjuk annak a hatalmas, szocialista építőmunkának a szilárd alapját előkészíteni, amelyhez — nem akadályoztatván többé megoldatlan etnikai problémáktól — teljes erővel hozzá akarunk fogni, és amelytől azt reméljük, hogy egyesíteni fogja a németek és a csehek valamint az összes európai nép legjobb erőit. Ezáltal teljesítjük otthoni barátaink politikai és erkölcsi megbízását. Mélységesen meg vagyunk róla győződve, hogy ezzel a demokratikus, szocialista és Európa-orientált politikával a szudétánémetek igazi érdekeit képviseljük. Előbb vagy utóbb igazolni fogjuk ezt a politikát a szudétánémetiség dolgozó többsége előtt, és abban is bizonyosak vagyunk, hogy egyetértésükre fogunk találni.

3. EDVARD BENEŠ BESZÁMOLÓJA A CSEH HONI ELLENÁLLÁS RÉSZÉRE 1940. NOVEMBER 18-ÁN (KIVONATOK)

1. A cseh népnek is szüksége van a maga „életterére”. A müncheni határokról szóló megállapodás ezt nem biztosítja számára. Így ezeknek a határoknak el kell tűnniük; de facto már a birtokában vagyok egy a brit kormány által 1940 novemberében kiadott hivatalos, írásbeli nyilatkozatnak, miszerint a müncheni határokat érintő szerződést ők is jogtalannak tekintik.³⁹

2. Semmiképpen sem adom fel a történelmi határokat, azonban csupán lehetséges, nem pedig elvi kérdésnek tekintem azokat. Számunkra most és mindenkor az a lényeg, hogy a jövőben megteremtünk egy nagy cseh nemzeti területet, és biztosítsuk azt a magunk számára. Ehhez szükséges lesz, hogy Morvaország cseh területeit észak és dél felé amennyire csak lehet kiterjesszük, és így Ausztria valamint Szilézia felől a németek által való bekerítettségünket megszüntessük. Ez fontos lenne a lengyelekkel való együttműködésünk és az esetleges föderáció szempontjából is. Ehhez a németeknek Észak- és Dél-Morvaországból, beleértve Bünnt és Iglaut is, valamint Sziléziából Jägerndorf és Ostrau között, el kell tűnniük. Grulichner Schneeberg-től Bodenbach irányába meg kell hagyni a történelmi határokat, a Neuwelt Harachsdorftól Bodenbachig húzódó új etnikai határvonalnak pedig számunkra katonailag elfogadhatónak kell lennie; ezt követően a történelmi határvonal Komotau és Kaaden mögött haladna, az új etnikai határ pedig a Duppaui-hegységen át Tachau irányába. Ilymódon a következő körzetek maradnának kívül a cseh nemzeti területen: Jägerndorf, Reichenberg és Karlsbad. A Prágában, valamint az ország belső területein élő németeknek vagy ki kellene vándorolniuk, vagy feltétel nélkül, azaz az új cseh etnikai határokon belül nyelvi és adminisztratív szempontból egyaránt kisebbségi jogok nélkül, el kellene fogadniuk a cseh uralmat. Azt a három német körzetet pedig úgy kellene elhatárolni, hogy a németek a jövőben semmilyen körülmények között ne terrorizálhassanak bennünket, és hogy a határok, leválásuk esetén, védelmi szempontból elfogadhatatlan alakot öltsenek — akárcsak München után.⁴⁰ Másfelől viszont elvi alapon ragaszkodnék ahhoz, hogy ezek a körzetek az új etnikai elhatárolás után továbbra is államunk keretein belül maradjanak. Hogy

---

³⁹ Ez nem felelt meg a valóságnak. Az angol diplomácia csak a lidicei sokk után (1942 nyara) egyezik bele, hogy a németeknek adandó kisebbségi garanciák nélkül semmisnek nyilvánítsa a müncheni szerződést.

⁴⁰ A beneši diplomácia egyik legfontosabb érve volt Münchennel szemben, hogy a csehszlovák állam életképtelen a német területek leválásával létrejött új határok között. Ez az érvelés már a versailles-i béketárgyalásokon tárgyalásokon is megfigyelhető.

ezek melyik kormány uralma alá kerülnek, az a további fejlemények és a háborús események kérdése.

3. Ebből az elgondolásból további következtetések adódnak: nem szabad magunkat valószerűtlen reményeknek átadnunk, hogy ti. 3 millió németet ki lehet irtani vagy el lehet üldözni, mint ahogy ezt nálunk naív módon néhányan hiszik.⁴¹ Számolni lehet viszont több százezer kompromittált,⁴² náci érzelmű német távozásával vagy kiutasításával, illetve további százazrek kényszer-áttelepítésével a fent említett területekből a három német körzetbe, Ausztriába vagy Németországba. Ez az áttelepítés mindazonáltal lényegesen meghaladná az egymilliós összlétszámot. Ez pedig már példátlan siker és erős biztosíték lenne országunk, valamint belső nemzeti területünk fejlődése számára. Én a megbeszélések során egy, a müncheni határokat tartalmazó térképpel a kezemben tárgyaltam az angolokkal. A müncheni méltánytalanság és a müncheni egyezmény sajnálatos összeomlása meggyőzte őket arról, hogy ez a program alapjaiban helyes. Senki nem láthatja előre, hogy milyen következményei lesznek a további eseményeknek, de egyelőre a cseh nemzeti terület kiterjesztésének és tartós, stratégiai biztosításának programja alapjaiban elfogadottá vált itt, Angliában. 1939. március 15-e mindenkit megvilágosított és meggyőzött.

4. Ez tehát azt jelenti, hogy az a kívánságunk, ismét legyenek németek a Köztársaságban. Ennek megfelelően kell tehát eljárunk. Különben mindenfelé az a nézet válna uralkodóvá, hogy már eleve lemondunk a történelmi határokról, és még mindig vannak itt olyan emberek — és lesznek majd főleg Franciaországban, de máshol is ilyenek —, akik azt szeretnék, hogy egyszerűen térjünk vissza Münchenhez, hogy ezáltal, mint helytelenül gondolják, Csehszlovákia a távolabbi jövőt tekintve is nyugodt lehessen a németek felől. Ezért hát alapvető hiba lenne a német probléma létezését figyelmen kívül hagyni, különösen itt, ahol a mi németjeink emigránsként élnek és dolgoznak. Minden politikailag befolyásos angol első kérdése, amit nekünk szegez, mindig így hangzik: „Mit szándékoznak csinálni a németjeikkel? Ha pedig egyszer később majd az amerikaiak is beavatkoznak az ügybe, az még nehezebb lesz!” Ennél a pontnál azonban nagyon is a segítségünkre van a

---

⁴¹ A cseh honi ellenállás jelentése 1940 októberében: „A nép úgy látja, hogy élettere atörténelmi határok között helyezkedik el, a németeket pedig bevándorlónak tartja, akiket ki kell telepíteni.” Idézi Detlef Brandes: A müncheni diktátum egy megkésett cseh alternatívája. *Történelmi szemle* 1996/2–3 224.

⁴² Mivel Beneš és a csehek a Szudétanémet Pártot a nácizmussal azonosították, mindenkit automatikusan „igazolt” nácinak tekintettek, aki a párt tagja vagy szavazója volt. A kitelepítéseket a későbbiek során is elsősorban nem etnikai, hanem ideológiai okokkal magyarázták.

köztudat, hogy mennyire megkárosítottak bennünket Münchenben, és ez lehetővé teszi ennek a világos, szilárd, számunkra előnyös, egyben diadalmas, de mégsem eltűzött programnak a megformálását. Ne felejtjük el, hogy a háború utáni tartós rendezés szempontjából Danzig és Kelet-Poroszország mellett a mi németjeink kérdése lesz messze a legproblematisabb.

5. Ebből az okból építettem ki kezdettől fogva kapcsolatokat a németekkel, és ezért is tárgyalok velük. A nép nevében nem ígerek meg semmit, és nem is fogok megígérni. Felkészítem őket legkevesebb egymillió német kitelepítésére, miként a cseh élettér szükségességére is. Elvileg megígértem számukra az államtanácsi tagságot,⁴³ de csak akkor, ha a helyzet megérett rá, és ha az nálunk otthon is elfogadható lesz. Még egymás közt sem tudnak megegyezésre jutni,⁴⁴ és alapvetően semmiféle világos politikai koncepcióval nem rendelkeznek, ehelyett inkább a szudétanémet autonómia és a föderalizáció régi elméletéhez térnek vissza. Attól tartanak, hogy odahaza tömeggyilkosságok történhetnek, és tudatában vannak annak, hogy a Szudéta-vidék németiségének nagy része még mindig erősen náci érzelmű. Ezen okokból kifolyólag Jaksch irányításával csak félig állnak ki a Köztársaság mellett, és kívádják, hogyan alakulnak tovább a dolgok, és milyen reményeket teremtenek számukra az események. Csak csekély részük feltétlen híve a Köztársaságnak.

6. Elképzelhető, hogy az események rá fognak kényszeríteni bennünket, talán már nagyon hamar, hogy a csehországi németeket illetően egyértelműbben fogalmazzunk. A brit kormánynak szándékában állhat egy háborús céljaikról szóló elvi nyilatkozat kiadása. Egyes miniszterekkel beszéltem már erről. A Foreign Office időről időre kérdőre von bennünket, hogy az itteni német emigránsokkal (Jakschsal és a többiekkel) kapcsolatban intéztünk-e már valamit; a britek szívesen látnák ezt, még ha egyelőre alapvetően semmire nem kényszerítettek vagy kényszerítenek is minket. Ezért szükséges, hogy készek legyünk elvi álláspontunk ismertetésére, hogy odahaza megismerjék a helyzetet és megértsek lépéseinket. A lehető legnagyobb mértékben tekintettel leszünk az otthoni viszonyokra; ha pedig a helyzet úgy alakulna, hogy döntéshozatalra kényszerülnénk, akkor szabad kezét kell kapnunk, hogy azt az itteni viszonyoknak megfelelően és a fentebb vázolt álláspont szellemében megtehessek. Az Államtanács egyelőre a németek és a kommunisták részvétele nélkül alakul meg, és ennek kapcsán kijelentjük, hogy mindkét csoporttal addig is szándékunkban áll tárgyalásokba bocsátkozni, hogy azok később részt vehessenek a Köztársaság felszabadításának munkájában.

---

⁴³ 1940. október 12-én, angol nyomásra, Beneš hat helyet ajánlott fel a szudétanémeteknek az Államtanácsban.

⁴⁴ Utalás a szudétanémet emigráció belül 1940. október 28-án bekövetkezett szakadásra.

4. WENZEL JAKSCH EDVARD BENEŠNEK

Dr. Edvard Benešnek
a Csehszlovák Köztársaság elnökének,
London

1941. január 3.

Igen tisztelt Elnök Úr!

Legutóbbi beszélgetésünk kapcsán vettem magamnak a bátorságot, hogy az alábbiakban vázoljam azokat a pontokat, amelyek küldöttségünk államtanácsi delegálásával kapcsolatban tisztázásra szorulnak.

1. Nyilatkozatot kérünk a csehszlovák kormánytól, hogy a csehek és a szudétanémetek jövődő állami együttélésének alapvető problémái kölcsönös egyeztetés útján kerülnek megoldásra.

2. Az Államtanácsban tett kölcsönös nyilatkozatokkal kell világossá tenni, hogy a nácikkal való leszámolás befejezése után mind a két félnek arra kell törekednie, hogy megakadályozzanak egy etnikai alapon zajló polgárháborút, amely minden reményt meghíúsítana a csehek és a szudétanémetek békés együttélésével kapcsolatban.

3. Mint magától értetődőt feltételezzük, hogy az Államtanácsba való belépésünkkel ismét megkezdődő közös munka demokratikus alapon fog kiépülni. Ezért különösen fontosnak tartjuk az elvi egyenjogúság biztosítását az első perctől kezdve. Ez magában foglalja, hogy a németiség demokratikus erőit már az emigrációban folytatott küzdelem során sem zárják ki az adminisztratív tevékenység semmilyen fajtájából, és különösen, hogy pártunk képzett szakértőit bevonják a háborút követő gazdasági, szociális és államjogi megoldások kimunkálásába.

4. Fontosnak tartjuk annak világossá tételét, hogy az emigrációs küzdelem időtartama alatt felmerül-e a demokratikus szudétanémetek kormányzásban való részvétele.

Úgy gondolom, hogy ezekkel a pontokkal körülírtam azokat a legminimálisabb politikai igényeket, amelyeket minden politikai mozgalomnak támasztania kell, amely jövődő pozícióját német lakosaink jelentékeny részének támogatására kívánja építeni. Egy olyan politika, amely lemondana a német-cseh probléma demokratikus úton való megoldásáról, úgy otthoni híveink, mint a nemzetközi nyilvánosság előtt is a cseh érdekek pusztá eszközeként bélyegezne meg bennünket, és likvidálna, mint a hitlerizmus elleni harc politikai-morális tényezőjét.

Úgy gondolom, hogy ezekkel a mértéktartó javaslatokkal oly messzemenőig figyelembe vettük a csehszlovák külpolitika pszichológiai nehézségeit, amennyire az a saját feladatunkról való lemondás nélkül lehetséges.

Lojális módon szeretném hozzáfűzni, még a közös és egyenrangú munkához való csatlakozásunk előtt, hogy igényt tartunk mindarra a politikai mozgásszabadságra, amely a csehszlovák parlamentarizmus keretein belül valamennyi ellenzéki párt számára biztosítva volt.

Megkülönböztetett nagybecsülését kifejezve
készséges híve

Wenzel Jaksch

5. WENZEL JAKSCH EDVARD BENEŠNEK

Dr. Edvard Beneš úrnak,
a Csehszlovák Köztársaság Elnökének
London

1941. szeptember 11.

Igen tisztelt Elnök Úr!

Bátorkodom Önnek mellékelten elküldeni egy vitavázlat szó szerinti szövegét, amelyet a szeptember 28-ára egybehívott országos konferenciánkra⁴⁵ határozathozatal céljából készítettünk elő.

Kíváncsian várom számunkra, ha Ön, igen tisztelt Elnök Úr, alkalmat adna nekünk, hogy amilyen hamar csak lehet megvitathassuk a tervezetben felvázolt pontokat.

Kérem legyen oly kedves közölni velem, melyik napon tudná újból fogadni pártunk küldöttségét.

Megkülönböztetett nagybecsülését kifejezve
készséges híve

Wenzel Jaksch

---

⁴⁵ A Szovjetunió hadba lépésével jelentősen romlottak a szudétanémet emigráció esélyei. Hogy a nemzetközi közösség előtt demonstrálják egységüket és nagyobb súlyt adjanak az emigrációs tevékenységüknek 1941. szeptember 28-ára konferenciát hívtak össze, ahová Kanadából, az Egyesült Államokból és Svédországból is érkeztek küldöttek.

A cseh szabadságmozgalom és a demokratikus szudétánémetek közötti forradalmi kooperáció maximális előfeltételei.

1. A történelmi perspektíva

Mi a mostani háborúra csupán a modern civilizáció nagy válságának egyik részjelenségeként tekintünk. A fegyverszünet napjával a 20. század problémáinak megoldásáért vívott harc új síkra tevődik át. Lényegében annak eldöntéséről van szó, hogy vajon a technika korszakának elszabadult erőit ismét alá lehet-e majd vetni etikai normáknak. A külpolitikai megoldások tehát elszakíthatatlanul összefüggnek majd az új társadalom belső struktúrájával, amely, elsőként Európa iparosodott országaiban, a háború és a forradalom viharáiból születik majd meg. Az erőszakot mint a külpolitika mérvadó irányelvét csak abban az esetben lehet meghaladni, hogyha egyidejűleg sikerül a gazdaságban, valamint az érdekelt államok szociális és belpolitikai szerkezetében a lakosság többségének produktív érdekeit domináns tényezővé tenni. Az egyetlen lehetőségnek a kooperatív szocializmus formáját tekintjük, amely szintézist teremt a modern társadalom kényszerű kollektívizmusa és az individuális tendenciák között. A történelmi feladat abban áll, hogy a szociális demokrácia rendszerében a személyes szabadságjogok maximumát rögzítsük. A klasszikus forma kiterjesztésénél tehát arról van szó, hogy biztosítsuk állam és gazdaság fölött az embereknek emberek által az emberekért gyakorolt kormányzatát [*"Government of the People, by the People, for the People"*].

2. Az európai szintézis politikája

Amennyiben szilárd elhatározásunk, hogy a Hitler bukását követő időszakban a demokratikus szocializmus humanista örökségét képviseljük hazánk földjén, tudatában vagyunk annak is, hogy ezáltal csupán az új fejlődés komponenseinek *egyik specifikus eleme* leszünk. Nem becsülhetjük le, milyen irányt vesz majd az átalakulás folyamata az egyes nagyhatalmakon és államokon belül. Ezért nem számítunk Európa problémáinak sem angol-amerikai, sem szovjetorosz megoldására. Sokkal inkább úgy hisszük, hogy elkerülhetetlen lesz a kompromisszum Nyugat és Kelet között, és hogy a kontinens felszabadított népei nagy mértékben ismét a saját kezükbe veszik majd sorsuk alakítását. Cseh- és Morvaország népei részint gazdasági-szociális struktúrájuk, részint földrajzi helyzetük következtében jelentős mértékben hozzá tudnának járulni az európai szintézis politikájához. Úgy véljük, hogy

egy ilyen politika jó alapot szolgáltatna a csehek és a demokratikus szudétanémetek közti jövőbeli közös munka számára.

3. Szerepünk a Szudéta-vidéken

Törekszünk a három millió szudétanémeten belül lezajló demokratikus forradalom irányítására, amelynek kapcsán célunk az, hogy a nacionalista és fasiszta ideológiák maradványaival kapcsolatban tiszta lapot teremtsünk. Ilyen tisztogatás lefolytatásával kívánjuk a szudétanémetsegen belüli konstruktív erők elsőbbségét biztosítani, és alkalmassá tenni őket arra, hogy tartósan, békében éljenek együtt a csehekkel, és be tudjanak tagolódni az új Európába. Úgy gondoljuk, hogy a német nyelvterület demokratikus-szocialista erői közül mi rendelkezünk a legjobb politikai, erkölcsi és szervezeti előfeltételekkel, hogy ezt a feladatot teljesítsük. Az erőnket nem lehet az 1938-as tavaszi terrorizált légkörben zajló választások eredményével mérni. Az 1933–1938 közötti években a szociáldemokrata mozgalom képezte az aktív ellenállás gerincét. Ez az ellenállás mentette meg a csehszlovák demokráciát a túl korai kapitulációtól; az pedig történelmi tény, hogy egymillió szudétanémet demokrata az osztrák Anschlußig a legkedvezőtlenebb körülmények közepette is ellenállást tanúsított a nemzetiszocializmussal szemben. Veszett pozícióban, a Nyugat demokratikus erői által elárulva, a kormányzatban és az adminisztrációban tapasztalható Henlein-barát tendenciák által pedig erkölcsileg meggyengítve egészen München napjáig fenn tudunk tartani egy működőképes szervezetet a Szudéta-vidék minden részén. Politikai, szakszervezeti és szövetkezeti szervezeteink káderei mentesek a kapituláció szégyenfoltjától. Csak a katonai megszállás nyomhatta el őket. Önkénteseink ezrei többet tettek a háttárvédelem során, mint amennyit az állampolgári kötelesség megkövetelt tőlük. Legkevesebb 20 000 funkcionáriusunkat és katonánkat hurcoltak a Münchent követő időszakban a Harmadik Birodalom koncentrációs táboraiba és börtöneibe, egyedül a hírhedt dachau koncentrációs táborba nyolc ezret.⁴⁶ Szinte minden faluban gyászolják a náci terror egy-egy áldozatát. Az üldöztetés azonban sem politikailag, sem erkölcsileg nem gyengített meg bennünket, csupán fokozta mozgalmunkban a reményt, hogy a Szudéta-vidéken erkölcsi győztesekként diadalmaskodhatunk a náci tábor fölött. A náci rendszer összeomlását követő napon szervezeteink újjáalakulnak majd az egész országban, és mi leszünk majd a vezető politikai erő, igen, talán az egyetlen megmaradt erő ezen az Európa szívében élő három milliós

---

⁴⁶ Lásd a 9. számú lábjegyzetet.

embercsoporton belül. Egész külföldi tevékenységünket, amely az ország minden részéből származó képzett munkatársakra támaszkodik, eme forradalmi feladat előkészítésének szenteltük. Önerőből, saját teljesítményünk alapján, otthoni kádereink rendíthetetlen bizalmára támaszkodva akarjuk tehát elérni pártunknak a szudétánémet forradalom pártjaként való tényleges elismerését.

4. A forradalom programja

Mindenképpen számolunk a szudétánémet területeknek csehszlovák vagy szövetséges csapatok általi megszállásával.

A kaotikus viszonyok elkertülése érdekében azonban egyrészt a civil igazgatás területén, másrészt a gazdasági élet szférájában különböző intézkedéseket kell előkészíteni. Ezzel kapcsolatban a következő javaslatokat tesszük:

1. A községek és körzetek igazgatását megbízásos alapon tüstént át kell hogy vegyék az önkormányzatok olyan korábbi funkcionáriusai, akik kitűntek a nemzetiszocializmus elleni harcban.

2. A helyi rendőrséget a Köztársasági Véderő⁴⁷ tagjaiból kell létrehozni, és alá kell rendelni az önkormányzati szerveknek. Ezek az intézkedések azon rossz tapasztalatokra való tekintettel ajánlatosak, amelyek a München előtti hónapokból a helyi viszonyokban járatlan állami rendőrséghez fűződnek.

3. Azoknak a náci funkcionáriusoknak az elítélésére, akik terrorisztikus bűncselekményeket követtek el német antifasisztákkal szemben, német antifasisztákból álló forradalmi törvénszékeket kell létrehozni. A vezetést olyan közéleti személyekre kell bízni, akik maguk is üldözések áldozatai voltak. A nemzetiszocialista szervezetek azon tagjait, akiket nem terhel gyilkosság, terrorcselekmények végrehajtásában viszont bűnösök, hadifogolyként kell kezelni és kényszermunkatáborokba zárni. Azokat a nemzetiszocialistákat, akik a cseh nép ellen követtek el bűnöket, ki kell szolgáltatni az illetékes cseh hatóságoknak. Amennyiben Németországba menekülnek, tervbe kell venni kiadatásukat.

4. A civil igazgatást állami szinten a rendelkezésre álló erőkhöz mérten vegyesen, német és cseh hivatalnokokból kell összeállítani. Ennek kapcsán mind a két oldalon ki kell iktatni az olyan elemeket, akik a Henlein-mozgalom iránti szimpátiájuk vagy a náci rezsimmel való együttműködésük révén kompromittálták magukat. Az állami szektor civil igazgatásának megbízásos po-

---

⁴⁷ A Köztársasági Véderő (Republikanische Wehr), a DSAP paramilitáris katonai alakulata volt.

zícioiba nem az akadémiai fokozat, hanem a demokratikus megbízhatóság az előfeltétel.

5. A alsó és a középfokú iskolai oktatás fölé megbízható demokratákból álló ideiglenes laikus ellenőrzést kell helyezni, amilyen a helyi és körzeti iskolai tanácsokban már működött. Az olyan tanároknak, akik nem esnek büntetőeljárás alá, átképző kurzusokon kell megtanítani, milyen szellemben folyják a tanítás. Az egész náci ideológiát büntetendő dologként kell bemutatni, és az iskolákban való csupán titkos terjesztését is büntetőjogilag mint bűnpártolást üldözni. Az olyan tanárokat, akik nem tudnak kifogástalan demokratikus múltat igazolni, csak ideiglenesen kell alkalmazni és hetente fizetni. Valamint tüstént hozzá kell kezdeni egy új tanári kar kineveléséhez a teljesen megreformált tanintézetekben. A német főiskolák zárva maradnak, amíg új székhelyükről döntés nem születik. Újranyitásukat demokratikus érzelmű professzorok alkalmazásától kell függővé tenni, amellyel kapcsolatban a fennálló hiányon részben segíteni lehetne a Svájc német részéből hozott főiskolai tanárokkal.

6. A SZUDÉTANÉMET SZOCIÁLDEMOKRATÁK ELSŐ ORSZÁGOS ÉRTEKEZLETE, LONDON, 1941. SZEPTEMBER 28.

Az országos értekezet határozatai

Politikai határozat

A szudétanémet szociáldemokraták Angliában tartott országos értekezlete tudomásul veszi a pártvezetés tájékoztatóját. Helyesli azt a politikát, amelyet a pártvezetés a mozgalom legális működésének megszakadása óta folytatott. Ernst Paul⁴⁸ referátumának meghallgatása után a konferencia mélységes elégedettségének ad hangot, hogy három év náci terrorja sem volt képes otthoni elvbarátaink szellemét és erejét megtörni. Üdvözlí az üldözötteket, és mély tisztelettel hajlik meg egy hajthatatlan szellemiség mártírjai előtt.

A szudétanémet területek fölött gyakorolt három évnvi náci uralom és két év háborúskodás történelmileg igazolta a Hitler és Henlein ellen folytatott

---

⁴⁸ Ernst Paul szudétanémet szociáldemokrata újságíró. 1930–1938 között a DASP titkára, 1937-től a Republikanische Wehr vezetője. 1939–1947 között svédországi emigrációban él. 1949-től képviselőként vesz részt Bundestag, 1950-től az Európa Tanács munkájában. A Szudétanémet Tanács alapító, ill. a szudétanémet kulturális örökség felett őrködő Seliger-Gemeinde elnökségi tagja.

elszánt küzdelmünket. A szudétanémet munkásmozgalom az átmeneti elnyomás ellenére is morális erő maradt. Holnap pedig már forradalmi erővé válik.

A konferencia kimondja, hogy a mozgalom valamennyi külföldön élő tagjának és funkcionáriusának szent kötelessége minden eszközzel és minden kockázat vállalásával a haza felszabadításáért munkálkodni.

Ahhoz a demokratikus–szocialista szövetséghez tartozónak érezzük magunkat, amely a Szovjetunió, a Földközi-tenger és az Atlanti-óceán csatamezőin Hitler és csatlósainak legyőzéséért harcol.

A konferencia üdvözlí a nemzetiszocializmus és a fasizmus ellen létrejött világkoalíciónak az Atlanti Chartában lefektetett békecéljait. Ezek a békecélok bátorítást adnak az otthon és külföldön folytatott harcunkhoz. Reméljük, hogy ezek meg fogják könnyíteni valamennyi nép demokratikus erőinek együttműködését mind a háborúban, mind a háború után. Ennek szellemében kívánunk tartós megbékélést előkészíteni a szabad csehszlovák nép és a náci szellemiségtől megtisztított szudétanémetek között.

A konferencia hangot ad azon meggyőződésének, hogy az Atlanti Charta 2. pontja alapul szolgálhat egy a szudétanémetek és szláv szomszédaik közti szerződéses megoldás számára a közös állam megújításának szellemében. Egy ilyen szerződéses megoldás figyelembe venné a történelmi cseh és morva területek valamennyi lakójának közös gazdasági érdekeit, és megkönnyítené a demokratikus konszolidáció politikáját. Felszabadítaná a forradalmi erőket, hogy azok rögvest hozzáfoghassanak a gazdaság újjáépítéséhez, és így kielégíthessék a két nép dolgozó tömegeinek alapvető létszükségeit. A konferencia megbízza a pártvezetést, hogy továbbra is ennek a megoldásnak a szellemében tevékenykedjen. De tudatában van annak, hogy minden demokratikus döntés az abban érdekelt népcsoport többségének beleegyezésén alapszik. A mi feladatunk lesz a szudétanémet nép többségét a cseh–német probléma szerződéses megoldása számára megnyerni.

Nem áltatjuk magunkat a feladat nagyságát és nehézségét illetően. A nemzetiszocializmus uralma ismét régi sebeket tépett föl csehek és szudétanémetek között, a cseh népen pedig új és mély sebeket ütött. K. H. Franknak⁴⁹ az úgynevezett Protektorátus népei felett gyakorolt hóhérezsimjének a szégyene csak a győztes forradalom révén a bűnösök vérével mosható le. Meg vagyunk róla győződve, hogy barátaink is fel fognak nőni a történelmi feladathoz, akik a Szudéta-vidéken a legszörnyűbb üldöztetést szenvedték el. Harcedzett kádereink a Hitler-diktatúra megbuktatásáért folytatott küzde-

---

⁴⁹ Karl Hermann Frank (1898–1946): a Szudétanémet Párt vezetőségi tagja. A Protektorátus éveiben államtitkár a birodalmi helytartó mellett. 1946-ban kivégezték.

lemben fel fogják újítani a cseh nép demokratikus–szocialista erőivel kötött azon szövetségüket, amely megszakadt München tragikus napjaiban.

Az erre a feladatra való előkészületek során már külföldön elkezdünk oly mértékben együttműködni a csehszlovák állami vezetéssel, amennyire ezt az otthoni pszichológiai előfeltételek lehetővé teszik⁵⁰. A konferencia megbízza a pártvezetést, hogy Taub elvtárs érkezését követően ebben az irányban meghozza a szükséges döntéseket.

7. A SZUDÉTANÉMET SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRTELNÖKSÉG IRÁNYELVEI A TOVÁBBI POLITIKÁT ILLETŐEN

Politikánk

1942. június 7-én Londonban került sor a szudétanémet szociáldemokrata párt elnöksége Angliában élő tagjainak és póttagjainak ülésére, amelyen a szabad szakszervezetek delegációja és a gazdasági bizottság tagjai is részt vettek. A pártvezetőség részletes beszámolója és élénk vita után a következő egyhangú határozat született meg:

A szudétanémet szociáldemokrata párt elnöksége, kibővítve az Angliában lévő szakszervezeti és szövetkezeti delegációink tagjaival, tudomásul veszi a pártvezetőség beszámolóját az ideiglenes csehszlovák államszervezet szerveivel való kapcsolatok alakulásáról.

Az elnökség hangsúlyt fektet annak megállapítására, hogy mindkét meghívásra, miszerint szudétanémet szociáldemokraták működjenek közre a csehszlovák Államtanács munkájában, részünkről pozitív válasz érkezett. Az elnökség ezzel kapcsolatban utal az államelnökre, Dr. Benešnek az Államtanács előtt 1940. december 11-én és 1941. november 25-én tett nyilatkozatainak idevonatkozó helyeire. A helyzetet az elnök 1941. november 25-i üzenete tisztázta, amelyben kijelentette:

„Mint azt már az elmúlt évben is közöltem, tárgyalásokat folytattam német demokratáink néhány politikai funkcionáriusával is. Kölcsönös egyetértés alapján ideiglenesen elhalasztottuk az Államtanács munkájában való részvételüket a otthoni eseményekre való tekintettel.”

Ez a kijelentés teljes mértékben megegyezik a szudétanémet szociáldemokratáknak az 1941. szeptember 28-án Angliában megtartott országos érte-

---

⁵⁰ Célzás Beneš 1941. szeptember 22-i táviratára, melyben kéri, hogy a Konferencia meghatározatlan időre napolja el a német képviselők Államtanácsba való belépésének időpontját, amíg az otthoni pszichológiai helyzet kedvezőbbé nem válik.

kezetén bejelentett szándékával, hogy „már külföldön oly mértékben együttműködnek a csehszlovák állami vezetéssel, amennyire ezt az otthoni pszichológiai előfeltételek lehetővé teszik.”⁵¹

Tartózkodunk a kritikától azon tényt illetően, hogy ezenközben a szudétanémet kommunisták egy képviselője⁵² meghívást kapott az Államtanácsba, anélkül, hogy közösen megvizsgáltuk volna, vajon ez a döntés az államelnök által 1941. november 25-én említett megállapodás keretei között marad vagy sem. A pártelnökség nem hagyja figyelmen kívül azokat a tragikus okokat, amelyből a csehek és a demokratikus szudétanémetiség közti szorosabb együttműködés nehézségei származnak a jelen helyzetben. Meg van arról győződve, hogy az Államtanács munkájában való részvétel vagy részt nem vétel formális kérdésének csupán alárendelt jelentősége van, és hogy megbékélési politikánk végeredménye a jóakarát mértéke szerint mindkét oldalon biztosítva lesz. A mi munkánk célja továbbra is ugyanaz marad, mint korábban: szoros szövetség létrehozása a csehek és a szudétanémetek demokratikus–szocialista tömegei között a hitleri zsarnokság elleni forradalomban és a felszabadulás utáni időkre. Ennek ellenére sem akarjuk azonban cseh barátainkat kétségek közt hagyni afelől, hogy a cél érdekében sem az otthoni antifasiszta küzdelem hőseivel és mártírjaival való szövetségünket nem tudjuk feláldozni, sem pedig arról a történelmi felelősségről nem akarunk lemondani, amely ránk, mint a szudétanémet lakosságon belüli legjelentősebb demokratikus erőre nehezedik.

Hazai mozgalmunk rendíthetetlen káderei elég erősnek érzik magukat ahhoz, hogy az európai sorsfordulat órájában maguk hajtsák végre a náci bűnösökkel való leszámolást, és hogy a saját kezükbe vegyék mind a demokrácia helyreállításának, mind pedig a gazdasági és szociális újjáépítésnek a feladatát. A legnehezebb feltételek közepette kitartóbban és nem kevésbé önfeláldozó módon harcoltak a fasizmus ellen, mint a szlovákok demokratikus erői. Ezért már most el kell utasítanunk a demokratikus szudétanémetekkel és szlovákokkal szembeni egyenlőtlen bánásmódot az új állam felépítése során. Kiváltképp az ellen lépünk fel, hogy a szudétanémet népet kitelepítéssel fe-

---

⁵¹ Lásd a hatos számú dokumentumot.

⁵² Karl Kreibich szudétanémet kommunista vezetőről van szó. (Angliában kb. 400 szervezett szudétanémet kommunista emigráns tartózkodott.) Kreibich felvétele az Államtanácsba nyilvánvalóan a Szovjetunió felé tett gesztus volt. Menschen im Exil. 89. o.

nyezetik,⁵³ miközben Szlovákia esetében érvényesülne a Hitler csatlósáival való politikai és jogi leszámolás elve.

A pártelnökség megbízza a pártvezetést, hogy éppoly barátságosan mint nyomatékosan tegye világossá a cseh partner számára, hogy a cseh-német probléma egyoldalú hatalmi megoldása a háború után nem lehet tartós, és mint ilyen sem a cseh népnek sem pedig az európai békének nem áll érdekében.

A pártvezetés messzemenő felhatalmazást kap, hogy tevékenységét továbbfolytassa, valamint hogy az Atlanti Charta és mozgalmunk hagyományos megbékélési politikája szellemében előkészítse a cseh-szudétanémet probléma szerződéses megoldását.

8. EDVARD BENEŠ WENZEL JAKSCHNAK. AZ ÜGYNEVEZETT „DECEMBERI DOKUMENTUM”.

A Csehszlovák Köztársaság
Elnöke

London, 1942. december 2.

Kedves Jaksch kolléga!

Ön 1942. június 22-én elküldte nekem a szudétanémet szociáldemokraták 1942. június 7-i határozatát, amelyhez egy magánlevelet is mellékel. Ezzel a levéllel kapcsolatban már kifejtettem saját nem hivatalos álláspontomat csakúgy, mint a kormány több tagjának véleményét is egy külön feljegyzésben, amelyet át is adtam Önnek. Abban sok kérdés megválaszolásra került, amelyeket Ön levelében felvetett előttem. Ezért megspórolom magamnak, hogy ma ezekre még egyszer visszatérjek. Csak a legszükségesebbekre adok választ. Mivel azonban bizonyos nézeteit úgy fogalmazta meg levelében, hogy azokat nekem szánt feddésnek kell tekintenem, rá vagyok kényszerítve a válaszadásra.

1. Levelének azon helyeire, amelyek a München előtti időkkel foglalkoznak, nem fogok reagálni, még ha azokban „a mozgalmunkkal szembeni bánásmód” témájáról, néhány nagy cseh pártnak az 1935–38 közötti években lezajló fejlődési folyamatairól, a községi választások kiírásáról vagy Dr. Hod-

---

⁵³ Hubert Ripka, a Csehszlovák Ideiglenes Kormány külügyminiszter-helyettese, valamint Beneš jobbkeze, már 1941 májusában egy kitelepítést szorgalmazó írást tett közzé a „Czechoslovak” című emigráns lapban.

zának illetve az állami bürokráciának a Köztársaságban élő német szociáldemokratákkal kapcsolatos állásfoglalásáról van is szó. Ez a fejezet túl átfogó lenne. Mint a világon mindenhol, a Köztársaságban mi is a politikai pártok közti harc jegyében éltünk; mindenhol folyt küzdelem a jobb- és a baloldal között. Mint a világon mindenhol, nálunk is volt krízis és küzdelem a demokrácia, fasizmus és kommunizmus között, amely ugyanolyan kísérőjelenségeket produkált, mint bárhol másutt. Csakhogy nálunk a baloldal végig a helyzet ura maradt, és hívei egészen Münchenig megőrizték pozíciójukat. Önöknél rosszabb volt a helyzet, mivel a német lakosság nagy többsége a fasizmus követője lett. Teljes egészében elhibázott lenne ezt a Köztársaságon belüli állapotot azzal magyarázni, hogy mi a német szociáldemokratákkal szemben helytelen magatartást tanúsítottunk volna. Ön is elismeri a saját levelében, hogy az 1935–38 közötti években egy millió német, azaz a német lakoságnak csak körülbelül 30 százaléka állt a cseh nép illetve a csehszlovák állam oldalán. Manapság is alig lehet köztünk véleménykülönbség atekintetben, hogy a fasizmus és a náciizmus nem a csehek hibái által okozott jelenség. A háború, ami a fasizmus és a világ között kirobbant, nem a csehszlovák viszonyokból eredt.

Ha a demokrácia nálunk is válságba került, az ugyanazokból az okokból történt, mint szerte a világon, az pedig tény, hogy a cseh nép és ezáltal a csehszlovák állam jobban a magáévá tette azt, mint a német nép vagy a kontinens más országai. Ezt jogos büszkeséggel állapíthatom meg, mivel nagy részem volt benne.

Sajnos pont a többségi cseh népre és pont erre a demokratikus országra gyakoroltak kívülről hallatlan, reakciós jellegű nyomást. Ennek ha célja nem is, de következménye a cseh demokrácia bukása volt. Az, ami 1938-ban nálunk is megtörtént a belpolitikában, nemcsak a német demokratáink elleni támadás, hanem főképpen az egész ország elleni támadás is volt, azaz elsősorban a cseh demokrácia elleni. Ezért voltam én az első, aki Münchent követően elbukott. Mindazonáltal nem éppen helyénvaló dolog emiatt a cseheknek vagy személy szerint nekem címezni a panaszokat. Egy világháború előkészítéséről volt szó, és a csehszlovák állam és népe voltak az ürtügy a támadásra, amelynek során a csehek nemzetként és államként való megsemmisítése és elpusztítása volt a tét. Ezért kellett tehát a cseheknek a világ számára bizonyítékokkal szolgálniuk, hogy véttelenek voltak, és készek mindent vállalni a háború elkerülése érdekében. Ezért kellett nemzeti és politikai áldozatot hozniuk, és megpróbálni a reakciós külföld és a fasiszta németek nyomása alatt egyességre jutniuk. Azt kívántam, hogy a háború olyan helyzetben robbanjon ki, amelyben erkölcsileg az egész demokratikus világot a mi oldalunkon tudjuk. Ebbéli törekvésünkben elmentünk a legvégső határig. Ebben a szörnyű válságban egyedül hoztuk meg a legnagyobb áldozatokat, és ebből

az egész német lakosságnak is profitálnia kellett. A cseh nép dicsőségére szolgál, hogy a baloldaliaktól a jobboldaliakig egységes volt, amikor aláírtam a mozgósítási parancsot. Mindig is az volt az én legnagyobb elégtételem, hogy elnökként megőriztem ezt az egységet, és hogy népünk a döntő pillanatban bal- vagy jobboldali politikai meggyőződésre való tekintet nélkül életre-halálra szilárdan mögöttem állt a harcban. A mellettünk bátran és a végsőkéig kitartó német szociáldemokraták érdemeit, jóllehet külföldi befolyás és az események szorítása révén megpróbálták őket kizárni a kormányzati többségből, készséggel elismerem.

Történelmi nézőpont alapján való fejtegetéseit azok után, amik ebben a háborúban már megtörténtek, nem tartom éppen helyesnek. Amit Ön pártjára vonatkozólag mond, az igaz! Mindazonáltal nemzetközi, politikai és erkölcsi szempontból tisztességesen jártunk el. Vértett a szívem, amikor láttam, hogyan sújtják a demokráciát ezek a sorscsapások, és hogyan kellett nekem magamnak is — úgymond — közreműködnöm ezeknél. Ennek ellenére sem riadtam vissza attól, hogy különféle lépéseket tegyek a bel-, illetve a nemzetközi politikában, amelyek a békét és országunkat kellett volna hogy megőrizték. Ma ebben áll az én és egyáltalán a mi erőnk.

Egyáltalán nem tartom helyesnek, hogy most ezekre a múltbeli, roppant csekély fontosságú vitákra és panaszokra visszatérjünk, mivel előttünk áll a Hitler és a náciizmus elleni háború, amelyben végül egyikünknek el kell buknia. Óvakodtam a cseh néppel vitatkozni, vajon egymagunkban hadat kellett volna-e üzennünk, és háborút kellett volna-e viselnünk Németország ellen; óvakodtam attól, hogy a szlovákokkal azon veszekedjek, ki követett el hibát vagy ki követett el nagyobb hibát közülünk. Most a németjeink esetében sem fogok ilyen csekély fontosságú vitákra visszatérni. A nemzetközi nyilvánosság előtt ma nagyobb bizonyossággal kerülnénk ki mi győztesen ebből a vitából, mint az Hitlernek 1938-ban sikerült. A háború után visszatérhetünk erre az ügyre. Igen, a háború után vissza kell majd térnünk rá.

2. A kitelepítés ügyében elfoglalt álláspontomat az Ön pártjának 1942. június 7-i határozatához tartozó emlékirat teljes egészében körvonalazza.

3. Hasonlóképp kifejezésre jut az emlékiratban az álláspontom azon kérdést illetően is, hogyan foglalnak állást a szlovákok a németekkel összehasonlítva az emigrációs harc tekintetében. Csupán azt szeretném még hozzáfűzni, hogy a szlovákok kétségszövegbevonhatatlan többségének (legkevesebb 80 százalék) a csehekkel illetve a csehszlovák egységállammal szembeni állásfoglalását semmikor, sem az 1938-as krízis folyamán, és mindmáig sem változtatta meg, és ma is, szilárdabban mint valaha, kitartanak ezen álláspont mellett. Viszont a külföldön élő szlovákok nagy többsége, némely vezetőik első helytelen

lépései után feltétel és fenntartás nélkül az egységállam megújításáért folytatott harc szolgálatába állt, még ha egyéni véleménynyel rendelkeztek is az államon belüli betagolódásról. Amennyiben ma fennáll a személyes véleménykülönbség, például köztünk és Osuský vagy Hodza között, a szlovákok és csehek közti viszony kérdésében soha nem volt, és ma sincs alapvető politikai véleménykülönbség. Német részről mind odahaza, mind külföldön kezdettől fogva egészen másképp volt.

4. Ezért akarok levelének csak a végére válaszolni, amelyben összefoglalva a következők kerülnek kifejezésre:

- a/ A köztem és az Ön pártja közötti 1941. október 27–28-án lezajlott táviratváltást követően, mely alkalommal Ön kifejezésre juttatta együttműködési készségét, Ön nem kapott választ. Önöket nem vonták be az ideiglenes államapparátusban való együttműködésbe, sőt még csak gazdasági vagy politikai kérdések megtárgyalásába sem. Ezáltal lerombolták emberei hitét (sőt, ha jól értem a bennem való hitet is). Ön ebből azt a következtetést vonja le, hogy a cseh politika megpróbált egykori szövetségesére — amelyik egyedül állt mellette abban az időben, amikor a cseheket mindenki más cserben hagyta — egy diktátumot rákényszeríteni.
- b/ Ön megállapítja, hogy a lakosság kitelepítésének programja ellentmond a Köztársaság jogi kontinuitása elvének.
- c/ Kijelenti továbbá, hogy pártjának 1942. június 7-i határozata figyelmeztetés minden felelős csehszlovák funkcionárius számára, hogy a német ügy erőszakos szabályozását ne próbálják számításba venni, mert abból mindkét oldal számára katasztrofális helyzet adódhat.

Ön levelének elején kifejti, hogy érdemnek tekinti, ha pártjának 1942. június 7-i határozatában az Ön „alibijét”, ami a mostani kölcsönös viszonyért való felelősséget illeti, oly mértéktartó szavakba burkolták. Ez tehát azt jelentené, hogy a felelősség az enyém, mivel a tárgyalások többsége köztem és Ön között zajlott — sőt némelykor önöknek egész delegációja volt nálam. Ezért szükséges tehát, hogy valamennyi kérdésben állást foglaljak.

5. A következő tényeket állapítom meg: 1939-es első beszélgetésünk óta Önnel szemben éppúgy mint valamennyi csehhez és szlovákkal szemben is, én a Köztársaság kontinuitásáért léptem föl, azaz valamennyiünknek párt- vagy etnikai hovatartozásbeli különbség nélküli közös fellépésének szükségességéért; mindannyiunk közös munkájának München hatályon kívül helyezése érdekében való szükségességéért; valamint a Köztársaság fenntartás és feltétel nélküli elismerésének szükségességéért. A kezdet kezdetén ismertettem Önnel programomat, hogy az adott pillanatban kormányt kívánok alakítani.

Egész ellenállási tevékenységünket a száműzetésben lévő német demokráciákkal közösen akartam megszervezni. Egyértelműen megmondtam Önnek, hogy Masaryk vagy én az Ön helyében habozás, fenntartás és feltétel nélkül pozitív álláspontot foglalnánk el ezzel kapcsolatban. Végig az 1939-es év folyamán egészen 1940-ig Ön mindig azt válaszolta nekem, hogy ezt nem teheti meg, és hogy pártjának tagjai ezt nem fogadnák el. Ők a Köztársaság jövőbeli szerkezetét és a németiség ottani helyzetét illetően kötelező érvényű ígéretet követeltek. Kifejtettem Önnek, hogy ez nem lehetséges, hogy ehhez nincs jogom, és azt nem is fogom senkinek megadni, legyen az német, szlovák vagy ruszin, mivel ilyen felhatalmazásom sem nekem, sem nekik nincs. Elutasítottam Hodzát és Osuskýt is, mivel nem ismerem el azon igényüket, hogy egész Szlovákiát képviseljék. Önnek is értésére adtam, hogy Önre a Köztársaságból származó német szociáldemokraták egy bizonyos részének szószólójaként tekintek, de nem beszélhet három millió német nevében, és nincs joga a jövőre vonatkozólag megegyezéseket kötni vagy döntéseket hozni, éppúgy, mint ahogy nekem sincs olyasféle jogom, hogy tíz millió csehszlovák nevében az ország jövőjét illetően előzetesen jogi ügyeket rendezzek. A demokrácia törvényei szerint ilyen döntéseket csak népeink egésze hozhat.

Tudom, hogy azért állt elő ilyen követeléssel, mert azon a véleményen volt, hogy ellenállási tevékenységünk egy ilyen megegyezés nélkül eredménytelen lesz. Én ellenkezőleg vélekedem. Azzal is tisztában vagyok, hogy Ön az események más irányú alakulását várta, mint ahogy az történt. Utolsó beszélgetésünk során, amikor kifejezésre jutattam, hogy egész álláspontját hibásnak tartom, Ön azt mondta nekem, hogy két ponton tévedett: forradalmat várt Németországban, és azt hitte, hogy a háború rövid ideig fog tartani.

Mint ahogy beszélgetéseinkből és nyilvános fejtegetéseimből tudja, én ezzel szemben egészen más irányú fejleményeket vártam — tudniillik pontosan azokat, amelyek bekövetkeztek. Lényegében nem tévedtem a háborút illető feltételezéseimet tekintve: az események alakulása Németországgal, Szovjet-Oroszországgal, Amerikával és a megszállt országokkal kapcsolatban, valamint a világ többi részének végérvényes és radikális állásfoglalása Németországgal szemben — minden úgy történt, ahogy vártam. Ezért akartam a mi tevékenységünket még idejében Önökkel közösen megszervezni. Ez a szlovákokkal (Hodza) és Önökkel kapcsolatban nem egészen sikerült. Ezért kellett Hodza és Ön nélkül az elismerésért folytatott harcba vetnem magam. Helytelen módon Önöknél angol oldalról jövő segítséggel számoltak. Azért helytelen módon, mert végül Önök is belátják majd — Münchennel kapcsolatos korábbi hibáik ellenére, vagy talán éppen azért —, hogy a Csehszlovák Köztársaságot korábbi formájában kell helyreállítani, méghozzá olyan erősnek, amennyire csak lehetséges, hogy ezáltal igazságot szolgáltsanak

neki. Önök is megértik majd, hogy a Köztársaság természetes határait vissza kell adni nekünk; ezt különben München egymagában is bebizonyította. Így értem el az első „ideiglenes elismerést”. Mielőtt erre sor került volna, lojális módon meghívtam és tájékoztattam Önt, mint ahogy ezt másokkal is tettem, akik eddig még nem működtek együtt velünk teljes mértékben. Megmondtam Önnek, hogy az ügynek lesz még folytatása, hogy további sikereket fogunk még elkönyvelni, és hogy az angolok egész biztosan megegyeznek majd a többiekkel. Továbbá azt is elmondtam Önnek, hogy számolok Amerika háborúban való részvételével és a részükről érkező elismeréssel, éppúgy mint Szovjet–Oroszország háborús részvételével és a mi ügyünk számára nyújtott segítségével.

Ön ennek ellenére 1941 nyaráig kitartott álláspontja mellett. Abban az időben gyakran kifejtettem Önnek, milyen jelentőségteljes dolog volna, ha minél több németajkú polgárunk jelentkezne spontán és önként hadseregünkbe. Megígértem Önnek, hogy nem fogunk arra törekedni, hogy a katonai szolgálatot azok számára is bevezessük, akik nem önként jelentkeznek. Most pedig, augusztus 5-e után, egyetértésünket fejeztük ki a brit kormány felé azzal a törvénnyel kapcsolatban, amely a szövetséges országok minden állampolgára számára lehetővé teszi, hogy belépjen a brit hadseregbe. Pontosan azért tettük ezt, mert a brit kormány „elismerte” Münchent. Az Ön legsúlyosabb hibájának azonban azt tartom, hogy Ön felhívást intézett az embereihez, hogy azok a brit hadseregbe lépjenek be.⁵⁴ Más szóval: Ön nem állt ki feltétel és fenntartás nélkül a Köztársaság mellett. Ezt én mindig is roppantul fájaltam. Ez egy komoly politikai hiba volt, amit odahaza a Köztársaságban mindig is ennek megfelelően fognak értékelni, éppúgy, mint ahogy azokat is nagyra fogjuk értékelni, akik habozás nélkül beléptek a hadseregbe.

Ez volt a helyzet 1941 őszéig. A Szovjetunió hadba lépése, a Köztársaságnak és kormányunknak új keletű, és ezúttal teljes körű elismerése Anglia, Szovjet–Oroszország és Kína részéről azt eredményezte, hogy Ön megbeszéléseink során (különösen az aston abbots-i látogatása alkalmával folytatott, majd a későbbi megbeszéléseinken is) elfogadta az Államtanácsban való feltétel és fenntartás nélküli részvétel elvét, egyidejűleg viszont fenntartotta korábbi alapvető állásfoglalását a Köztársaságon belüli német kérdést illetően.

Eközben azonban nálunk odahaza, éppúgy mint itt, fenyegető módon megnőtt a cseheknek a németek iránti gyűlölete, és ezzel együtt minden olyasmi iránt is, ami a náciizmussal vagy egyáltalán Németországgal kapcsolatban állt. És nemcsak nálunk volt ez így, de napról napra növekvő mérték-

---

⁵⁴ 1945-ben összesen 113 szudétánémet harcolt a szövetségesek soraiban. 55-en brit, 45-en kanadai és 13-an cseh uniformist viseltek. Menschen im Exil. 99–100.

ben mutatkozott ez meg minden népnél és minden oldalon, beleértve Nagy-Britanniát is. Abszolút lojális módon minden megbeszélésünkön elmondtam Önnek mindezt, sőt Aston Abbotsban valamennyi bizalmas értesülésemet megosztottam Önnel, amelyet otthonról kaptam. Ön mindezt elismerte.

Aztán mikor október 28-át követően megérkezett Heydrich, és történt még sok minden, Ön is belátta, hogy az Államtanácsban való részvételüket el kell halasztani egy időre. Az ismételt megbeszéléseken a formában is megegyeztünk: a német szociáldemokraták soraiból jelenleg nem lehetségesek államtanácsi kinevezések. Megegyeztünk azonban, hogy mindketten párhuzamosan folytatjuk a harcot a Köztársaság felszabadításáért, és semmi olyasmire nem fogunk vállalkozni, amely ezen közös célkitűzéssel szemben illojálisnak tekinthető. Ha 1940 nyarán más álláspontot foglalt volna el, és elállt volna feltételeitől és fenntartásaitól (kötelező érvényű ígéret a Köztársaság jövőbeli berendezkedését illetően, valamint német ajkú polgárainknak nem kizárólagosan a csehszlovák hadseregbe való belépése), akkor az Ön emberei már 1940 decemberében a többiekkel együtt benn lehettek volna az Államtanácsban, és az együttműködés kérdése is szabályozásra került volna, még mielőtt megjött Heydrich, és feltámadt a nacionalizmus új hulláma. Az angolokra való tekintettel ez mindkettőnk számára nagy, közös siker lett volna.

Mindazonáltal az Önök táborán belüli véleménykülönbségek sem kerültek el embereink figyelmét. Ez a Köztársasággal és az országgal szembeni nem kielégítő lojalitás, valamint az opportunizmus és a háború utáni Németországban esetleg majd lejátszódó dolgokért való aggodalom, jelentették a kifogást az Önök pártja ellen. Ilyen okok miatt foglalt állást a cseh ellenállási mozgalom az Önök és egyáltalán a németek részvétele ellen. Ön is jól tudja, hogy ebből a szempontból milyen nehézségeket okoztak nekem a hadsereg részéről.

Ezt a vitát a következő megállapításokkal szeretném lezárni.

- a/ Helytelen volt, sőt megítélésem szerint alapvető politikai hiba, hogy 1939 és 1941 között Ön feltételeket szabott nekem, és hogy az együttműködés, a Köztársaság mellett való kiállás és a közös harc esetében is fenntartásokat fogalmazott meg.
- b/ Ebből az következett, hogy azóta az összes elismerést az Önök segítségével nélkül harcoltuk ki. (Az Ön pártján belüli első cikkek és publikációk megjelenése után, amelyekben lekicsinyelték ezeket az elismeréseket.) Fájlaltam, és még most is fájlalom, hogy az Ön pártja ilyen pozíciót foglalt el, miután 1938-ban olyan odaadással álltak ki a Köztársaság mellett.
- c/ Amikor 1941 őszén megváltoztatták korábbi álláspontjukat (az egyik dologban, vagyis a Köztársaság majdani berendezkedését illető kötelező érvényű ígéret követelésében; a másik ügyben ugyanis, ami a had-

seregbe való belépést illeti, mindmáig ragaszkodnak véleményükhöz), már olyan volt a helyzet, hogy az Államtanácsba való fölvételüket többé nem lehetett keresztülvinni. Egy ilyen felvétel kellett volna hogy kifelé bizonyítékot szolgáltatson a tökéletes egységet és a közös szándékokat illetően.

Így alakultak a vitáink, és az „alibi” kérdése így néz ki a valóságban. Azt viszont leszögezem, hogy az események alakulását soha nem titkoltam el Ön előtt. Lojális módon mindig közöltem Önnel, milyen úton járnak elképzeléseim és terveim (pl.: ami a bűnösök megbüntetésével vagy a kitelepítéssel kapcsolatos szándékaimat illeti). Soha nem hallgattam el Ön előtt céljaimat a teljes és végleges elismerésre, valamint München revíziójára vonatkozóan, és mindig is mondtam Önnek, hogy egész biztosan el is érjük mindezt. Elismerem, hogy szándékosan tartottam német nemzetiségű hivatalnokokat az ideiglenes Államtanácsban — amíg azok a rendelkezésemre álltak —, és tudatosan hívtam meg egy német tagot a jogi bizottságba, mert ezzel ki tudtam fejezni, hogyan képzeltem a jövőbeli fejlődést. Ezért vissza kell utasítanom, hogy az Önökkel való „együtt nem működés” vétkét a szememre vessék, amennyiben bármelyik oldalról megfogalmaztak volna illet irántam vagy mozgalmunk iránt.

6. Nem szívesen érintem az események alakulásának utolsó fejezetét: München érvénytelenítését. Soha nem titkoltam el Ön előtt, hogy ezen dolgozom, és hogy el is fogom érni. Ön viszont ezzel kapcsolatban soha nem nyilatkozott előttem. Tudom, hogy Ön kapcsolatban állt bizonyos brit szervekkel, akikkel kapcsolatban — az én véleményem szerint — csalóka reményeket táplált. Tudomásom volt tárgyalásairól és tevékenységéről. Ránk vonatkozólag ezt sem az Ön, sem a brit oldal részéről nem tartottam helyesnek, mivel a közös cselekvésünk elleni fegyverként lehetett volna felhasználni, és bizonyos lépések megtételére kényszeríthetett volna bennünket. Ezt már Hodza és mások esetében is elutasítottam, és elutasítom az Ön esetében is. Ezt megmondtam a brit informátoroknak, és megmondom Önnek is.

Velünk kapcsolatban a Birodalmi Rádióban⁵⁵ mondott beszédeit is óriási hibának tartom. Erre ráadásul nem is teljesen hivatalos úton került sor. Néhány alkalommal már beszéltem Önnel erről. De mivel Ön nem érzékelte, hogy nem kellett volna megpróbálni a mi közös, belső ügyünkől nemzetközi problémát csinálni, és mivel ezt nekünk ellenséges cselekedetként kellett értékelni, a továbbiakban nem foglalkoztam vele. Emiatt nem akartam a köz-

---

⁵⁵ Beneš itt a BBC német nyelvű adásaira utal, amelyek részét képezték a szövetségesek Németország elleni pszichológiai hadviselésének.

tünk lévő véleménykülönbséget felidézni. De ma, amikor a panaszaira válaszolok, meg kell mondanom Önnek. München előtt még egyetértettünk abban, hogy Henlein embereinek nem lett volna szabad külföldiek felé ilyen jellegű lépéseket tenniük. Éppen ellenkezőleg: az angolokkal folytatott munkánk — különösen a háború alatt — ki kellett volna egészítenie egymást, belpolitikai ügyeinket pedig magunk között kellett volna szabályoznunk.

Ezért bizonyosodtam meg arról, hogy Ön az augusztus 5-i, mindegyikünk számára oly fontos és messze ható ügyben negatív álláspontot foglalt el. Ön állítólag ilyen értelemben tárgyalt az angolokkal is, és az Önök pártja állítólag egy ennek megfelelő memorandumot készített elő Rooseveltnak elnök számára. Alig tudtam elhinni! Sajnálom, hogy az Önök pártja azon ország igazságának győzelme alkalmából, amelyért 1938-ban olyan odaadóan dolgoztak, egyáltalán nem foglalt állást nyilvánosan és kedvezően.

7. Nem fejezhetem be ezt a levelet anélkül, hogy ne szolgáljak Önnek bizonyítékokkal arra nézve, hogy mi tekintendő az Ön vagy elvbarátai által elkövetett jelentős tárgyi és taktikai hibának. Számos nyilatkozatukból fogok idézni, amelyek cseh oldalon — véleményem szerint teljes joggal — elutasítást és éles kritikát váltottak ki:

Wenzel Jaksch: Mi jön Hitler után?⁵⁶, 16. oldal:

„Később aztán a versailles-i rendszer is összeomlott (amely a németek önrendelkezési jogát nem ismerte el). Ezért szállunk szembe határozottan egy olyan dualista elvnek az újbóli alkalmazása ellen, amely Ausztria, sőt még Bajorország németjeit is hozzácsapná valamiféle dunai formációhoz, kizárólag abból a célból, hogy — az önrendelkezési jog ismételtlen egyoldalú alkalmazása révén — eltörölje Nagy-Németországot mint hatalompolitikai tényezőt...”

„A szudétanémetek számára éppúgy követeljük a jogot, hogy szabadon döntve határozhassák el, hogy a történelmi cseh–morva tartományon belüli autonóm szektorként, tehát a csehekkel szorosabb államszövetségben, vagy pedig német birodalmi tartományként kívánnak a föderációhoz tartozni.”

De Witte: Vélemény Wenzel Jaksch Mi jön Hitler után? című művéről:

„... Ausztriának Németországgal való egyesítését valamennyi szóba jövő állam elfogadta, Anglia és Franciaország pedig 1938-ban Münchenben kifejezetten jóváhagyta a szudétanémet területek Németországhoz csatolását.

---

⁵⁶ „Was kommt nach Hitler?” Wenzel Jaksch röpirata 1939 tavaszáról. F. Prinz: i. m. 55–79. o.

Amire a birodalmi németek, az osztrákok és mi szudétanémetek is hasztalan törekedtünk 1918/19-ben, az végre befejezett és az egész világ által tudomásul vett tény...” — „A szudétanémetek is tudni akarják, vajon ugyanúgy semmit sem várhatnak-e a birodalombeli németek holnapi demokráciájától, ahogyan a tegnapiétól sem. És hogy a bécsi visszhang a számukra legalábbis nem kevésbé fontos, mint a prágai. A Memeltől Bregenzig és Flensburgtól Klagenfurtig terjedő Németország ma is létezik, és ennek a roppant birodalomnak a demokratái most kell, hogy szóhoz jussanak.” — „... Az az Európán belüli föderáció, amely Jaksch szemei előtt lebeg, tulajdonképpen Ausztria–Magyarország helyreállítása más léptékben és egészségesebb feltételek közepette...”

Sudeten-Freiheit,⁵⁷ Nr. 3, 1939 szeptember, a „Húsz évvel ezelőtt” című cikkből:

„...A szudétanémetiség ne legyen újra, mint 1919-ben és 1938-ban volt, mások politikájának a tárgya. A szudétanémetek maguk döntsének állami hovatartozásukról, és ennek a hovatartozásnak a formájáról. Ezt kívánja saját érdekük, de éppígy a cseh nép, valamint a jövő béke szilárdságának az érdeke is...”

Wenzel Jaksch 1939 október 10-i köriratából:

I. *„Ameddig a szudétanémet területek államjogi jövője nem rendeződik oly módon, hogy mi azt odahaza egy napon sikerrel képviselhesük a dolgozó tömegek előtt, addig nem lehetséges az, hogy a Treugemeinschaft vezetése a csehszlovák hadseregbe való belépésre vonatkozó általános felhívást tegyen közzé...”* — „A katonai szolgálatra alkalmas férfiak zömének *a helyzettől függően a brit hadseregbe való önkéntes belépést kell előnyben részesítenie.*”

Ugyanott, 4. oldal, 7. pont:

II. „A továbbiakban elvárjuk a cseh politikától, hogy vázoljon föl egy új elképzelést, amely kedvező alapot teremthet a Szudéta-vidék szabad döntése számára.” — „Húszéves tapasztalat alapján úgy gondoljuk, hogy a mindkét oldal számára kielégítő megoldás csak a szudétanémetek önálló tartományi kormányzatot is magába foglaló autonómiája alapján lehetséges. Mindenestre egy ilyen jellegű autonómia szavatolása megkönnyítené a szudéta-

---

⁵⁷ A *Sudeten-Freiheit* volt az első szudétanémet emigráns lap, amelyet még Svédországban adtak ki a norvég szociáldemokraták támogatásával. 1939 decemberéig hat szám jelent meg. A háború kitörését követően azonban az emigráció súlypontja Londonba tevődött át, ahol az emigránsok új lapot indítottak *Sozialdemokrat* címmel.

németek többségének megnyerését annak számára, hogy a Szudéta-vidék a csehekkel közösen képezzen egy kisebb vagy nagyobb föderatív államot.”

De Witte és Katz: Néhány alapelv Csehszlovákia és a Szudéta-vidék ügyében. 1939. október 18.:

III. „... Azt a döntést, hogy a szudétanémetek *akarnak-e — és ha igen —*, milyen feltételek és biztosítékok mellett közös államot alakítani a csehekkel, *vagy pedig egy másik államhoz kívánnak csatlakozni*, meg kell hagyni ennek a népnek a számára. Ezt egy nemzetközi kontroll mellett megtartott népszavazással (amilyen annak idején a Saar-vidéket érintő szavazás is volt) kell végrehajtani.”

VII. „... A csehek szabadságharca iránti összes szimpátiánk sem tud és nem is szabad, hogy változtasson azon a tényen, hogy mi nem vagyunk része a cseh népnek, és hogy annak céljai — *egy cseh állam újbóli megteremtése — nem lehetnek egyszerűen a mi céljaink is. Ezért nem küldhetjük embereinket »Sok szerencsét« vagy »Lesz, ami lesz« felkiáltással a cseh légiókba*, és még kevésbé hagyhatjuk, hogy nagy valószínűséggel német honfitársaink ellen, a cseh állam helyreállításáért harcoljanak. Aki közülünk harcba száll, annak tudnia kell, hogy a *saját* népéért, *annak* szabadságáért és egy jobb jövőért harcol.”

VIII. „... Ezért nem szabad egyszerűen az 1914–18-as helyzetet másoló cseh aspirációk segítségével lennünk, és nem szabad — beleértve a pittsburgi szerződést és a szlovákok velük kapcsolatos tapasztalatait is — az autonómia és a föderatív állam kérdésében a csehekkel kötött szerződéssel megelégednünk.”

Wenzel Jaksch: Irányelvek a szudétanémet szociáldemokraták külpolitikája számára. 1939 október:

I. „... A Szudéta-vidék állami hovatartozásáról két évtizeden belül kétszer is egyoldalú döntés született. A st.-germain-i diktátum révén Csehszlovákiát évtizedekre megterheltek megoldatlan etnikai problémákkal... *Követeljük az önrendelkezési jogot a szudétanémetek számára.*”

II. „... *Két évtizedes tapasztalatunk alapján tehát el kell utasítanunk, hogy a szudétanémet népet ugyanolyan vagy hasonló feltételek mellett, mint amelyek a müncheni szerződésig fennálltak, egy túlnyomórészt csehek lakta államhoz csatolják.* Meggyőződésünk szerint egy csehszlovák nemzetállam helyreállítása a München előtti határok között új konfliktusok magvát hintené el.” — „... A három millió szudétanémetnek sokkal inkább egy autonóm tartományi kormányzat formájában megvalósuló adminisztratív központra van szüksége.” — „A csehek és szudétanémetek közti viszony minden tartós és

demokratikus szabályozásának a Cseh- és Morvaországon belüli zárt német nyelvterület elismerésén kell nyugodnia.”

Wenzel Jaksch 1939. november 24-i köriratából:

„.... A háborús viszonyok ellenére a menekülttáborokban ezidáig nem rosszabbodott a helyzet. Nem táplálunk azonban illúziókat atekintetben, hogy a háború elhúzódása esetén a gondoskodás jelenlegi mértéke nem lesz fenn tartható. Ezért döntöttünk úgy, hogy a mellékelt utasításban a katonáskodásra alkalmas férfiak számára a brit hadseregbe való önkéntes belépést javasoljuk.”

Wenzel Jaksch 1940. január 17-i köriratából:

„Bizonyos kérdések előzetes tisztázása nélkül, amelyek a Szudéta-vidék jövőendő államjogi helyzetét érintik, nem javasolhattuk a külföldi cseh hadseregbe való feltétel nélküli belépést. Ezért választottuk azt a megoldást, hogy a katonai szolgálatra alkalmas barátaink számára a brit hadseregbe való önkéntes belépést tanácsoljuk...” — „Hogy vajon a Szudéta-vidék a csehekhez tartozik-e majd, az nemzetközi jogilag nyitott kérdés, és közreműködésünk nélkül nem is fogják újból eldönteni.”

Wenzel Jakschnak a Szudétanémet Szociáldemokrata Párt elnökségi ülésén 1940. március 9-én elhangzott téziseiből. Loughthon-Essex, Holmhurst Hotel:

„....Szemléletünket illetően már nem maradhatunk ott, ahol voltunk. Ennek az az oka, hogy az ország már nem létezik. Annak idején is rendkívüli helyzetben voltunk, amikor az autonómia ellen kellett fellépniünk, csak azért, hogy ne szolgáltatódjunk ki teljesen a henleiniánusoknak.”

„.... Deklarációnknak a következő elvekre kell épülnie: 1. szerződéses megoldás és 2. nemcsak az emberek, hanem a népek egyenjogúsítása is. A tartományi kormányzat kérdéséhez. Nemcsak a tartományi kormányzatról van szó, hanem a szudétanémetek tartományi parlamentjéről is. Amit elméletileg a nemzet jogi megtestesüléseként lehet leírni, az a gyakorlatban tartományi kormányzatot, tartományi parlamentet és területi illetékességű adóztatási jogosítványt jelenti.”

A Szudétanémet Szociáldemokrata Pártnak a „Szudéta-vidék jövőendő helye egy demokratikus és föderalizált, új európai rend keretében” című deklarációjából. 1941. március 3., 8. oldal:

„A Szudéta-vidék lakossága számára is követeljük a megegyezésen alapuló békét. Állami hovatartozásukról két évtized leforgása alatt kétszer is egyoldalú döntés született. A st.-germain-i diktátum révén Csehszlovákiát két

évtizedre megterheltek megoldatlan etnikai problémákkal.” — „...A három millió szudétanémet számára is követeljük az önrendelkezési jogot.”

Freundschaft, Nr. 3, 1941. március, az „Így beszélnek kanadai barátaink” című cikkből:

„Nehéz elvárni, hogy elvtársaink jelentős része kényszer nélkül elismerje a csehszlovák emigráns kormány szuverenitását, amíg jelenlegi szerveink számára nem adnak biztosítékot, amely lehetetlenné teszi az utolsó húsz év Csehszlovák Köztársaságának a megismétlését. Az önkéntes alárendelődés csak akkor következhet be, ha a jelenlegi csehszlovák emigráns kormány hajlandó a pártunk 1940. március 10-i deklarációjának IV. pontjában lefektetett alapelveket elfogadni.”

Wenzel Jaksch 1941. március 10-i köriratából:

„... Pártvezetőségünkkel fenntartott állandó kapcsolatom alapján azt javasolom, hogy: *a/ Helyezkedjünk a München előtti határok alapjára, de követeljünk egy nyilatkozatot a kormánytól, hogy az új alkotmány kölcsönös megegyezés, és ne egy diktátum révén jöjjön létre...*”

Wenzel Jaksch 1942. január 23-i köriratából:

„... A cseh politika célja ugyanaz marad, ami volt: *a maximális nemzeti hatalom megszerzése a háború után.* Igen kényelmes lenne partnereink számára, ha ez a folyamat a mi hivatalos beleegyezésünkkel valósulna meg...”

Wenzel Jaksch 1942. március 23-i köriratából:

„... Mélyebb értelme van annak, hogy elvtársaink egy része a *brit alakulatokhoz csatlakozik.* A sorsdöntő napokban minden egyedül a mi erőinken fog múlni. Ha nem is mindegyiktek, de egyikőtök-másikótok emberi számítás szerint könnyebben állítható majd a mi ügyünk szolgálatába, ha addig egy *brit alakulatban marad.*”

Wenzel Jaksch 1942. júniusi-köriratából:

„... Ha a cseh oldalon még hajlandó lenne valaki ennek a kérdésnek a megoldása kapcsán az elismert demokratikus alapelvek szerint tárgyalni, mi sem haboznánk, hogy elvtársainknak ennek megfelelő, egységes utasításokat adjunk. Amennyiben azonban megkísérlik, hogy a köztes időszakban a besorozásokhoz továbbra is egyéni beidézések révén gyakoroljanak nyomást embereinkre, úgy a harcedzett emberek fölött gyakorolt *önkénynek ez a kísérlete politikailag és erkölcsileg is igazolni fogja minden egyes elvtársunknak az angol hadsereg melletti döntését.* A kérdést illetőleg a pártvezetőség teljes mértékben tisztában van a rá eső felelősséggel...”

(Idézetek vége)

8. Megjegyzem, hogy az Ön politikai emlékirata, amelyet 1939 nyarán írt és tett közzé, különösen annak IV. része, tartalmazza az Ön kifejezett követelését, hogy a csehszlovákiai németek, tartozzanak bár Csehszlovákiához vagy a Nagynémet Birodalomhoz mint annak egyik tartománya, rendelkezzenek az önrendelkezési joggal. Ezen kívül az emlékirat abból a teljesen téves feltevésből indul ki, hogy ti. a kisebb közép-európai nemzetek a náciizmus, illetve mindazok után, ami Németország részéről érte őket, erkölcsileg, pszichológiailag és egyáltalán politikailag lesznek olyan állapotban, hogy Németországgal politikai unióra lépjenek, egy olyan Németországgal, amelyről ma senki nem tudja megmondani, hogy a háború végét követő harminc év során mi fog történni vele.

Azok után, amik Németországban történtek, a német népnek először a múltat kell elvetnie, és egy bizonyos időszakon át olyan politikát kell folytatnia, hogy az európai népek bizonyos fokú bizalmat érezhessenek iránta. Ez azt jelenti, hogy az európai problémáknak a tényleges és végleges, béke útján történő szabályozását csak hosszú idő, sőt talán csak néhány évtized múltán várhatjuk.

9. Megállapítom, hogy az Ön pártjának valamennyi határozata, így az 1942 októberi határozatok is, egészében egyetlen politikai irányvonalat mutatnak, amely a főntebb említett idézetekkel egybeesik. Ennek tartalma és szellemisége lényegében a következő:

- a/ Nem fogadjuk el, és nem védelmezzük a Köztársaság jogi kontinuitását.
- b/ A csehszlovák állammal kapcsolatos valamennyi nyilatkozatunk feltehetően jellegű, úgyhogy szabad marad az út egy más típusú szabályozás számára is.
- c/ Soha nem volt világos, hogy az Önök csehszlovák állampolgársága alapvető vagy pusztán időleges tény, mivel Önöknek formálisan csehszlovák útleveleik van, és a brit valamint az egyéb hatóságok is csehszlováknak tekintik Önöket.
- d/ Az Ön emberei nem érezték és ma sem érzik magukat arra kötelezve, hogy a Csehszlovák Köztársasággal szembeni állampolgári kötelességeiket teljesítsék. És nem csak akkor, amikor nemzetközileg elismerték teljes jogi integritásukat, hanem még ma is erre az álláspontra helyezkednek, amikor már egy újabb elismerésre került sor. (Lásd az Önök határozatait a katonai szolgálatot illetően.)
- e/ Legutolsó beszélgetésünk alkalmával, nem hivatalos formában azt mondtam Önnek, hogy még a legutóbbi határozatukkal sem vagyok elégedett. Közlöm Önnek az indokaimat:

Nemcsak azért, mert München semmissé nyilvánításának a lehetőségét kihasználatlanul hagyták, hogy így a tényleges nemzetközi realitásnak megfelelő álláspontot foglaljanak el, hanem azért is, mert abban ismét benne foglaltatott valamennyi korábban hangoztatott tisztázatlanság és határozatlanság, valamint az Ön által tudatosan titkolt politika feltételei. Éppen ellenkezőleg: kijelentik, hogy München semmissé nyilvánítása semmit nem változtatna az Önök céljain.

Megállapítom, hogy Önök a határozatok végén annak szükségességét hangsúlyozzák, hogy valamennyi alkotmányos kérdést meg kell oldani, megkönnyítendő ezzel a csehszlovák kormánnyal való megegyezést. De hogy Önök csehszlovákok-e vagy sem, hogy vannak-e még kételyeik az állami hovatartozásukat illetően, és hogy vajon teljes mértékben és feltétel nélkül az ország mellett állnak-e vagy sem — mindezeket még most sem jelentették ki egyértelműen és világosan. Ez taktika? Vagy bizonytalanság? Vagy inkább határozottság, hogy más megoldások számára is nyitva tartás a kaput?

10. Ez a helyzet. Ön lehetségesnek tartja, hogy bármelyik csehszlovák — és nemcsak csehszlovák, hanem bármelyik szövetséges politikus akár — megértené, hogy meghívna valakit a csehszlovák állam Államtanácsába vagy a hivatalnoki karba, aki mindeddig soha nem nevezte magát nyilvánosan csehszlovák állampolgárnak, aki elutasítja állampolgári kötelességének teljesítését, és aki állami hovatartozását még mindig feltételekhez köti és kiskapukat hagy nyitva, hogy a jövőben más álláspontra helyezkedhessen?

Nem hiszem, hogy ez a lehetetlen helyzet még sokáig fenntartható.

szívélyes üdvözléssel:

Dr. Edvard Beneš

Aston Abbots, 1943. január 10.⁵⁸

---

⁵⁸ Beneš, tekintet nélkül az eredeti irat fejlécén található dátumra, aláírása mellé sajátkezűleg írta oda az 1943. január 10-i dátumot.

A tördelést a JATEPRINT,
a Bölcsészettudományi Kar Kiadványszerkesztősége végezte
WordPerfect 8 kiadványszerkesztő programmal.

Készítette a JATEPress
6722 Szeged, Petőfi Sándor sugárút 30—34.
Felelős kiadó: Pándi Lajos egyetemi docens
Felelős vezető: Szőnyi Etelka kiadói főszerkesztő
Méret: A/5, példányszám: 300, munkaszám: 117/2000.

A Documenta Historica eddig megjelent számai:

1992

1. Az 1887-es Földközi-tengeri egyezmények. [Nyemcsok Attila]
2. A Tiltsiti béke (1807. Július 7.). [Szász Erzsébet]
3. Talleyrand, Charles-Maurice: Értekezés annak előnyeiről, hogy a jelen körülmények között új gyarmatokat szerezzünk. [Szász Géza]
4. A Schönbrunni béke (1809. okt. 14.). [Szász Erzsébet]
5. Edvard Beneš: Zúzzátok szét Ausztria–Magyarországot (A cseh-szlovákok áldozatának történelmi bemutatása). [Gulyás László] (elfogyott)
6. Korai angolszász törvények I. A Kenti törvények. [Szántó Richárd]
7. Az 1939–40-es finn–szovjet háború dokumentumai. [Engi Imre]
8. Dokumentumok az orosz–szovjet törekvésekről a Boszporusz és a Dardanellák megszerzésére (Konstantinápoly-egyezmény, 1915; német–orosz tárgyalások, 1940). [Boros Tamás]

1993

9. A Birodalom és Észtország. A szovjet–észti szerződések megszületésének dokumentumai (1939 szeptember). [Vandlik Krisztina]
10. Edward Balliol skóciai hadjárata. Részletek A Lanercosti Krónikából és a bridlingtoni kanonok Gestájából. [Kiss Andrea]
11. Az 1943 decemberi Beneš–Sztálin–Molotov megbeszélések dokumentumai. [Gulyás László]
12. Békeszerződés Nagy-Britannia és az Egyesült Államok között (1783. Szeptember 3.). [Kökény Andrea]
13. Új bécsi tudósítások a kiváló Schwarzenberg grófnak a tatái, veszprémi és palotai erődök és más helyek elfoglalásáról, a szigeti erőd összeomlásáról és a Törökországban napról-napra erősödő hanyatlásról (1599). [Lévai Judit]
14. 1789 Franciaországa a panaszok tükrében. [Gyuricza Róbert]

1994

15. Az 1594-es birodalmi gyűlés határozata a magyar háborút illetően. [Wölflinger Ildikó]
16. Volgai német dokumentumok (1918–1941). [Opauzski István]
17. Az 1916. Évi arab felkelés kiáltványa. [Fervagner P. Ákos, Lőkös István]
18. A Bayeux-i faliszőnyeg. [Varga Vanda Éva]

1995

19. A Constantinus-i adománylevél (Donatio Constantini – VIII. Sz.) [Piti Ferenc]
20. A Hét Sziget Köztársaság és Kapodisztriasz. [Szász Erzsébet]
21. A lengyel emigráns kormány és a Szovjetunió kapcsolatfelvételének dokumentumai, 1941. [Csösz László]
22. Németország két megosztási terve (Morgenthau-terv, Frankfurti dokumentumok). [Mayer János]
23. Edvard Beneš: Zúzzátok szét Ausztria–Magyarországot. (A cseh-szlovákok áldozatának történelmi bemutatása). [Gulyás László] (az 5. sz. utánnyomása).
24. Az 1849-es magyar–velencei szerződés. [Krámlí Mihály]
25. Az Anitta-felirat (i. e. 1600 körül) [Bolega Erika]

1996

26. A jeruzsálemi Szent János Lovagrend regulája. [Homonnai Sarolta, Hunyadi Zsolt]
27. Az amerikai alkotmányozási vita: a föderalisták írásából (1787–1788). [Berkes Tímea]

28. Források a németek Szovjetunióba történő kitelepítéséről Közép-Kelet-Európából (1945–1953). [Köteles Péter]
29. Turgot: Levelek a toleranciáról. [Balázs Péter]

1997

30. Európai nemzeti kisebbségek kongresszusainak határozatai (1925–1937). [Eiler Ferenc]
31. Vikíngok az angolszász krónikában. [Rimaszombati Károly]
32. Gildas: Britannia romlásáról. [Novák Veronika]

1998

33. AZ 1904-ES szerb–bolgár szerződések. [Horváth Krisztián]
34. A Bayeux-i faliszőnyeg. [Jóhárt Júlia, Varga Vanda Éva]
35. Szultáni Fermán a bolgár exarchátus megalapításáról. (1870. február 28.) [Horváth Krisztián]
36. A fiatal Napóleón írásai Korzikáról. [Jókai Rita]
37. Esztergom 1595-ös visszavétele a napi jelentések tükrében. [Bagi Zoltán Péter, Szász Gáza]
38. Ausztria határai (Saint-Germain 1919. szeptember 10.) [Eveli Péter, Dobos Erzsébet]
39. Tervezet a kereszténység leendő békéjéről (Podjebrád-béketerv, 1464). [Karáth Tamás]
40. Törvény Skócia lefegyverzéséről (1746). [Fejér Ingrid]

1999

41. Az 1902-es orosz–bolgár katonai konvenció. [Horváth Krisztián]
42. Szemelvények Aencas Sylvius Piccolomini „Európa” c. művéből. [Nótári Tamás]
43. Marcus Tullius Cicero M. Caelius védelmében mondott beszéde. [Nótári Tamás]

2000

44. „A népszövetség halála” Dokumentumok az olasz–etióp konfliktus történetéből (1935–1936). [Szélinger Balázs]
45. A szudétánémet kérdés a második világháborúban (Edvard Beneš és Wenzel Jaksch levelezése 1939–1943). [Kasza Péter]

Megrendelhetők (ára: 150.- Ft + postaköltség):

Pándi Lajos, SZTE BTK Történeti Intézet, 6722 Szeged, Egyetem u. 2.